

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

2008 KÜRESEL KRİZİ BAĞLAMINDA FİNANSALLAŞMA VE
TÜRKİYE'DEKİ KONUT SEKTÖRÜNE ETKİSİ: BİR VAKA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serpil KODALBAŞ

EKONOMİ VE FİNANS ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT PROGRAMI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Sedat AYBAR

Ağustos, 2017

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

2008 KÜRESEL KRİZİ BAĞLAMINDA FİNANSALLAŞMA VE
TÜRKİYE'DEKİ KONUT SEKTÖRÜNE ETKİSİ BİR VAKA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Y1412.160009

Serpil KODALBAŞ

EKONOMİ VE FİNANS ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT PROGRAMI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Sedat AYBAR

Ağustos, 2017

Onay formu

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*2008 Küresel Krizi Bağlamında Finansallaşma ve Türkiye'deki Konut Sektörüne Etkisi: Bir Vaka Çalışması*” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. (07.08.2017)

Serpil KODALBAŞ

İmza

Biricik Aileme...

ÖNSÖZ

Araştırmayı yaparken büyük katkıları ve emeği olan çok değerli tez danışmanım Sayın hocam Prof. Dr. Ahmet Sedat Aybar'a, bugünlere gelmeme yardımcı olan çok değerli aileme sonsuz teşekkür ederim.

Ağustos, 2017

Serpil KODALBAS

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
ABSTRACT	xix
1. GİRİŞ	1
2. FİNANSAL KRİZLER.....	5
2.1. Finansal kriz çeşitleri.....	6
2.2. Finansal kriz modelleri.....	6
2.2.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri	8
2.2.2. İkinci nesil kriz modelleri	10
2.3. Tarihsel Süreçte Finansal Krizler	11
2.4. Krizlerin Çıkış Nedenleri.....	15
2.5. Uluslararası Tedbirler.....	16
2.6. 2008 Küresel Mali Krizi.....	18
2.6.1. 2008 Krizinin doğuşu.....	18
2.6.2. 2008 Krizinin Küresel etkisi ve Alınan Tedbirler	19
3. TÜRKİYE EKONOMİSİ	22

3.1. Türkiye Ekonomisinin Tarihsel Süreçte Gelişimi.....	22
3.1.1. 2002 öncesi dönemde Türkiye Ekonomisi.....	22
3.1.2. 2002 ve sonrası dönemde Türkiye Ekonomisi.....	25
3.2. Türk Bankacılık Sektörü ve Genel Yapısı.....	29
3.2.1. Tarihsel Süreçte Türk Bankacılık Sistemi	31
3.2.2. Günümüzde Türk Bankacılık Sistemi.....	36
3.3. Türk İnşaat Sektörü.....	36
3.3.1. Türkiye’de İnşaat Sektörünün Tarihçesi	37
3.3.2. Türkiye’de İnşaat Sektörünün Ekonomiye Etkisi	37
3.3.3. Türkiye’de Konut Sektörü	40
4. TÜRKİYE EKONOMİSİNİN PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ.....	44
5. SONUÇ.....	55
KAYNAKÇA	56
EKLER.....	65
EK-1.....	65
EK-2.....	72
A.1. Merkez Bankasının Görevleri ve Yetkileri	72
A.2. TBB, Bankacılık Kanunu, Madde: 3 ve 4.....	73
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR DİZİNİ

İTO	: İstanbul Ticaret Odası
DTP	: Devlet Planlama Teşkilatı
ISO	: International Organization for Standardization (Uluslararası Standart Organizasyonu)
DSİ	: Devlet Su İşleri
GAP	: Güney Anadolu Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
KGM	: Karayolları Genel Müdürlüğü
KİT	: Kamu İşletmeleri Topluluğu
TCK	: Türkiye Cumhuriyeti Karayolları
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
İNTES	: Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
THBB	: Türkiye Hazır Beton Birliği
TÇMB	: Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği
DÇÜD	: Demir Çelik Üreticileri Derneği
TİMDER	: Tesisat İnşaat Malzemecileri Derneği

- İZODER** : Isı Su Ses ve Yangın Yalıtımcıları Derneği
- BOSAD** : Boya Sanayicileri Derneği
- KİSAD** : Kireç Sanayicileri Derneği
- SERKAP** : Seramik Kaplama Malzemeleri Üreticileri Birliği
- ÇATIDER** : Çatı Sanayicileri ve İşadamları Derneği

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: GSMH ve İnşaat Sektörü Büyüme Oranları Kıyaslama (1999-2015)...	38
Çizelge 3.3: Yıllara Göre Konut Satışları.....	42
Çizelge 4.1: Ekonomik Performans Kriterleri	46
Çizelge 4.2: Yıllara Göre Türkiye Ekonomisinin Performans Sıralaması	50
Çizelge A.1: Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	65
Çizelge A.2: Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	65
Çizelge A.3: Banka ve Şube Sayısı	66
Çizelge A.4: Yıllara Göre Ekonomik Performans Değişkenlerinin Değerleri	67
Çizelge A.5: Standart Karar Matrisi	68
Çizelge A.6: Ağırlıklandırılmış Standart Karar Matrisi	69
Çizelge A.7: Pozitif İdeal Çözüm Kümesi (P+)	70
Çizelge A.8: Negatif İdeal Çözüm Kümesi(P-)	71

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Mali Açıklar ve Finansal Kriz İlişkisi	10
Şekil 3.1: 1980-2002 dönemi Gayri Safi Milli Gelir (%).....	23
Şekil 3.2: 1980-2002 dönemi İşsizlik Oranı (%).....	24
Şekil 3.3: 1980-2002 dönemi Dış Ticaret	25
Şekil 3.4: 1980-2002 dönemi Enflasyon Oranı (%).....	25
Şekil 3.5: 2002-2015 dönemi Gayri Safi Milli Gelir (%).....	26
Şekil 3.6: 2002-2015 dönemi İşsizlik Oranı (%).....	27
Şekil 3.7: 2002-2015 dönemi Dış Ticaret	27
Şekil 3.8: 2002-2015 dönemi Enflasyon Oranı (%).....	28
Şekil 4.1: Türkiye Ekonomisinin Ekonomik Performansı: 1980-2015.....	54

2008 KÜRESEL KRİZİ BAĞLAMINDA FİNANSALLAŞMA VE TÜRKİYE'DEKİ KONUT SEKTÖRÜNE ETKİSİ: BİR VAKA ÇALIŞMASI

ÖZET

İnşaat sektörü genel yapısı itibariyle birçok sektörle bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Bu durum ise piyasada hareketlilik ortamı oluşturmaktadır. Özetlemek gerekirse inşaat sektöründe meydana gelen büyüme, artış, hareketlilik otomatik olarak ülke ekonomisini etkilemektedir. Bunun nedeni ise inşaat sektörü ilk olarak işsizliğe etki etmekte, ikincil olarak bağlantılı olduğu sanayi kollarına etki etmektedir. İnşaat sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini şu şekilde özetlemek mümkündür. Yapımı planlanan ve/veya yapımına başlanan bir hizmet binasının, ilk olarak inşaat anında istihdama etkisi söz konusudur. Ancak inşaat yapımı sırasında sadece insan gücü kullanılmadığı için, beton, tuğla, çimento, demir vb. saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok malzemelerde kullanıldığından dolayı bu malzemelerin üretildiği sanayiye de katkı sağlanmaktadır. Öte yandan, yapılan bir hizmet binasında, binanın inşaatı bittikten ve faaliyete başladıktan sonra tekrar bir istihdam gerçekleşmektedir. Bu nedenle gerçekleştirilen kamusal hizmet veren binaların inşaatları ekonomik açıdan ülkeleri daha da olumlu etkilemektedir.

Bu çalışmada, yaşanan 2008 küresel mali krizi detaylı bir şekilde incelenerek, Türkiye üzerindeki etkisi ve alınan tedbirlerin yanı sıra bu krizin sonuçları değerlendirilecektir. Tüm bunlara ek olarak 2008 Küresel mali krizinin sonucunda Türkiye'deki inşaat sektörünün nasıl etkilendiği incelenecektir. Bu bağlamda TOPSIS yöntemi kullanılarak ele alınan konut sektöründeki verimliliğin yanı sıra 2008 krizinin sonucunda Türkiye'de konut sektörünün artan bir şekilde finansallaştığını, banka- finansın konut sektörüne yoğunlaşmasının diğer sektörleri ne yönde etkilediği değerlendirilmiştir. TOPSIS yöntemi kullanılarak 1980-2015

döneminde Türkiye Ekonomisinin nasıl bir performans sergilediğine bakılmıştır. Analiz sonucunda Türkiye ekonomisi için seçilen ekonomik değişkenler bazında en iyi performansın sergilendiği yıl 2004 yılı olarak bulunmuştur. En kötü performansın sergilendiği yıl olarak da 1999 yılı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küresel Mali Kriz, Türkiye Ekonomisi, İnşaat Sektörü, Finansallaşma, TOPSIS Yöntemi.

FINANCIALISATION AND THE IMPACT OF 2008 GLOBAL ECONOMIC MELTDOWN ON HOUSING SECTOR IN TURKEY: A CASE STUDY

ABSTRACT

The construction sector works in conjunction with many sectors due to its general structure. This situation creates a mobility in the market. Growth, increase and mobility in the construction sector are automatically affecting the economy of the country. The impact of the construction sector on Turkish economy can be summarized as follows. A service building, which is planned and / or planned to be constructed, affects employment at first. However, since human power is not the only source during construction and so many materials such as concrete, brick, cement, iron, etc. are used it contributes to the industrialization in which these materials are produced. In addition, employment is taking place once again in a service building, after the construction of the building is finished and the activity has started. For this reason, construction of public service buildings affects countries even more positively in terms of economics activity.

In this work , the global financial crisis of 2008 will be examined in detail and the consequences of this crisis will be assessed in terms of the impact on Turkey and the strengthened measures . In addition to these, all will examine how the construction sector in Turkey has been affected as a result of the 2008 global financial crisis. In this context , it has been assessed that the efficiency of the housing sector, which is taken up by using the TOPSIS methodology, that the housing sector in Turkey is financed on an increasing affects other sectors. Using the TOPSIS method, we can see how the Turkish Economy performed in the 1980-2015 period. As a result of the analysis, the best performance of the selected economic variables for the Turkish economy was found in 2004 year. The year in which the worst performance was exhibited was found in 1999.

Key Words: Global Financial Crisis, Turkish Economy, Construction Sector, Financialisation, TOPSIS Methodology.

1. GİRİŞ

Ekonomik krizleri engellemek, krizlerden daha çabuk çıkabilmek için kamu karar alıcıların inşaat sektörüne ağırlık vermeleri, finans dünyasını inşaat sektörünü fonlamaya yönlendirmeleri giderek artan sıklıkla gözlemlenen bir olgu haline gelmiştir. Bunun nedeni ise inşaat sektörünün faaliyete geçmesiyle bağlantılı olduğu yan sektörlerin de aynı anda faaliyete geçmesidir. İnşaat sektöründe hareketliliğin başlamasıyla hem hizmet hem de mal üretimi de başlamaktadır. İstihdama katkısı olduğu gibi sanayiye de katkı sağlayan bu sektör ekonominin canlanması konusunda büyük önem arz etmektedir.

İnşaat sektörü genel yapısı itibarıyla birçok sektörle bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Bu durum ise piyasada hareketlilik ortamı oluşturmaktadır. Özetlemek gerekirse inşaat sektöründe meydana gelen büyüme, artış, hareketlilik otomatik olarak ülke ekonomisini etkilemektedir. Bunun nedeni ise inşaat sektörü ilk olarak işsizliğe etki etmekte, ikincil olarak bağlantılı olduğu sanayi kollarına etki etmektedir. İnşaat sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini şu şekilde özetlemek mümkündür. Yapımı planlanan ve/veya yapımına başlanan bir hizmet binasının, ilk olarak inşaat anında istihdama etkisi söz konusudur. Ancak inşaat yapımı sırasında sadece insan gücü kullanılmadığı için, beton, tuğla, çimento, demir vb. saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok malzemelerde kullanıldığından dolayı bu malzemelerin üretildiği sanayiye de katkı sağlanmaktadır. Öte yandan, yapılan bir hizmet binasında, binanın inşaatı bittikten ve faaliyete başladıktan sonra tekrar bir istihdam gerçekleşmektedir. Bu nedenle gerçekleştirilen kamusal hizmet veren binaların inşaatları ekonomik açıdan ülkeleri daha da olumlu etkilemektedir. Türkiye’de son yıllarda devletin yeni yapmış olduğu hastane, okul, hızlı tren ve havalimanı projeleri gibi yeni projeler ile ilgili çalışmalar yürüterek hem kamu

hizmeti sağlayarak halkın memnuniyetini arttırmakta, hem de ekonomiye hareketlilik katmaktadır.

Türkiye’de inşaat sektörünün ana kalemlerinden biride konut sektörüdür. Sürekli artan nüfus ve barınma ihtiyacından dolayı sürekli aktif olan sektör konumundadır. Günümüzde özellikle büyükşehirlerde nüfus artışının etkisiyle yeniden yapılanmaya gidilmiştir. Söz konusu bu yeni yapılanmaya ise “Kentsel Dönüşüm” adı verilmektedir. Kentsel dönüşüm kapsamında müstakil evler, eski yapım az katlı apartmanların yerine çok katlı çok daireli binalardan oluşan siteler kurulmaktadır.

Kentsel dönüşümü ekonomik olarak değerlendirdiğimizde, maddi değeri düşük, eski ve krediye uygun olmayan dairenizi ve/veya müstakil evinizin yerine lüks yapılmış site içerisinde, krediye uygun ve neredeyse değerinin 2-3 katı değere sahip bir daire ile değiştirilmektedir. Bu durum görüldüğü kadar iyi değildir. İnsanlar daha iyi bir çevrede ve daha iyi dizayn edilmiş bir evde yaşayabilmek amacıyla kentsel dönüşüm sonrası yapılmış olan sitelerden ev satın almaktadırlar. Bu sitelerde ev fiyatları o bölgenin çok üstünde seyretmektedir. Ancak söz konusu evlerin imarı krediye uygun olarak hazırlanmıştır. Evlerin krediye uygun olması, kredilerin on yıla kadar taksitlendirilebiliyor olması, bu bölgeleri cazip kılmaktadır. Durum böyle olunca insanlar ellerinde var olmayan ama çalışıp kazanacaklarını düşündükleri parayla ev satın alımı yapmaktadırlar.

2008 krizinden bu yana, sanki krizin nedeni bilinçsiz bir şekilde mortgage (ipotek) kredileri değilmiş gibi sürekli artan oranla kredili konut satın alması gerçekleşmektedir. Tüketiciler on yıl gibi çok uzun bir periyotta, değerinin üstündeki bir fiyata, ev satın almaktadırlar. Öyle ki 400 bin TL değerindeki bir evi kredi ile satın aldıklarında, bu tutarın neredeyse %25’i oranında faiz ödemesi yapmaktadırlar.

Günümüzde dünya genelinde tüketicilere yönelik yapılan araştırma ve analizleri değerlendirdiğimizde hayatlarını borçlanarak devam ettirmektedirler. Bugünden yapılan harcamaların karşılığı olarak gelecekteki gelir akımlarını kullanmaktadırlar. Kullandıkları kredi kartları ve krediler ile gelecekteki bir tarihte kazanacakları paraları bugünden harcamaktadırlar. Genellikle tüketim harcamaları, tatiller, vb. giderleri için borçlanma yolunu seçmektedirler. Bu durumların dışında ise konut alımlarında kredi kullanmayı tercih etmektedirler. Yıllarca çalışarak kira ödemek olmak yerine, bankalardan kredi çekerek kira yerine kredi ödemeyi tercih

etmektedirler. Bu bağlamda sadece bankalar tarafından ödeme avantajları sunulmamakta, müteahhit firmalar tarafından da ödeme kolaylıkları sağlanmaktadır. Evin bedelinin bir kısmını peşin geri kalan kısmı kira meblağına yakın bir tutarda olacak şekilde ödeme seçenekleri sunulmaktadır. Ancak müteahhit firmaların ödeme şeklinde ilk başta ödenen peşinat insanlara fazla geldiği için yani ellerinde o kadar toplu para bulunmadığı için banka kredileri tercih sebebi olmaktadır. Benzer şekilde Toplu Konut İdaresi (TOKİ) de kira öder gibi insanları ev sahibi yapmakta. TOKİ tarafından yapılan ve satılan evlerde peşinat miktarı ve konut taksit miktarları banka kredileri ve müteahhit firmaların ödeme tutarlarına kıyasla daha düşük meblağlarda gerçekleşmektedir. Burada ise TOKİ tarafından inşa edilen ve satışa sunulan ev miktarları çok az sayıda olduğu için halktan gelen talepleri karşılamamaktadır.

Ekonomik kriz geçiren ülkeler için inşaat sektörünün aktif hale getirilmesi krizden çıkış yollarından en önemlisidir (Çelik, 2007). Bu nedenle bu çalışmada, yaşanan 2008 küresel mali krizi detaylı bir şekilde incelenerek, Türkiye üzerindeki etkisi ve alınan tedbirlerin yanı sıra bu krizin sonuçları değerlendirilecektir. Tüm bunlara ek olarak 2008 Küresel mali krizinin sonucunda Türkiye'deki inşaat sektörünün nasıl etkilendiği incelenecektir. Bu bağlamda ilk bölümde finansal krizlerin genel özelliklerinden bahsedilecektir. Kriz çeşitleri ve modellerinden detaylı bir şekilde bahsedilecektir. İkinci bölümde ise 2008 küresel mali kriz incelenecektir. Üçüncü bölümde ise Türkiye ekonomisinden bahsedilecektir. Ayrıca bu bölümde Türkiye'deki inşaat sektörü ve bankacılık sektörü detaylı bir şekilde incelenirken 2008 krizinden ne şekilde etkilendiğinden detaylı bir şekilde bahsedilirken, günümüzde inşaat sektörünün ne durumda olduğu değerlendirilecektir. Son bölümde ise TOPSIS yöntemi kullanılarak 1980-2015 döneminde Türkiye Ekonomisinin nasıl bir performans sergilediğine bakılacaktır. Türkiye'nin ekonomik performansı değerlendirilirken dönemin; İşsizlik, Brüt Tasarruflar, Gayri Safi Milli Gelir (GSMG), Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH), Enflasyon, İthalat, İhracat, Döviz Kuru oranları değişken olarak alınacaktır.

2. FİNANSAL KRİZLER

Kriz kavramını iktisat literatüründe değerlendirdiğimizde, “çöküntü, bunalım, durgunluk, güç dönem ya da buhran” gibi terimlere karşılık gelmektedir. Kriz kavramı üzerine genel bir değerlendirme yaptığımızda ise, ülkeleri ekonomik olarak önemli bir derecede sarsacak ansızın ve beklenmedik bir anda aniden ortaya çıkan, ekonominin hâlihazırdaki seyrini etkileyen beklenmedik ve tedbir alınmadığı süreçte geç kalınan olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Yücel ve Kalyoncu, 2010: 54). Krizler bir yönüyle ülke yöneticilerinin vermiş olduğu hatalı ekonomik kararlar ve uygulanan hatalı politikalar sonucunda ortaya çıkan ve ekonomik hasarlar veren bir olgudur.

Ülkelerde kriz sürecinde ekonomik olarak bazı olumsuzluklar baş göstermektedir. Bunlardan bazıları; ekonomik yapı içinde talebinin düşmesi, yatırımların azalması, işsizliğin artması ve sonuçta refah seviyesinin düşmesi gibi çeşitli makroekonomik olumsuzluklar olarak sıralanabilmektedir. Özetlemek gerekirse ekonomik krizler yaşandığı dönemde ülkenin mal ve hizmet üretiminde dönemsel olarak yinelenen ani çöküşler ve/veya duraksamalar ve tüm bu durumların neticesi olarak ortaya çıkan, toplu oranda işsizlik, ücretler genel düzeyinde azalışlar, insanların yaşam standartlarında meydana gerilemeler şeklinde tanımlanabilmektedir (Afşar, 2011: 144).

Krizler ile ilgili bir diğer kavram ise “resesyon”dur. Resesyonun bir diğer adı ise gerilemedir. Resesyon, ekonomik faaliyetin yavaşlaması anlamına gelmektedir. Daha önceden sahip olunan ekonomik duruma oranla bir daralmayı ifade etmektedir. Aynı zamanda konjonktür düzeyinin alçalması anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile ekonomik faaliyetin zayıf şiddette ve kısa süreli olarak daralıp kasılması olarak kabul edilmektedir. Fakat bu durumdaki nitelermelerin nispi yani görecelik taşıdığı da unutulmamalıdır (Dura, 2009). Eğer alçalma ya da daralma şiddetli ve uzayıcı nitelikte ise, o zaman kriz söz konusudur. Uygulamada ekonomik durumun resesyon olarak algılanması için, Gayri Saf Yurtiçi Hâsıla (GSYH) oranının iki çeyrek yani

yarım dönemde küçülmeye gitmesi genel kabul gören bir durumdur. Sürenin uzaması ciddi bir ekonomik kriz olarak kabul edilmekte ve bu anlamda resesyona kriz ile eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır (Afşar, 2011: 144-145). Resesyonda da tıpkı krizde olduğu gibi ekonomik küçülme durumu gerçekleşmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrarı sağlamak için önerdiği istikrar programlarının istenen seviyede başarılı sonuçlar vermemesi ve istikrar ortamının tam tersine mevcut istikrarsızlığı daha da derinleştirmiştir. Bu durum ise IMF'in güvenilirliğinin tartışılmasına neden olmuştur. Özellikle 1997 yılının ortalarında baş gösteren Asya krizinin ardından IMF, giderek daha çok tartışılan bir kuruluş haline gelmiştir. Genel olarak IMF'in önerdiği ihracata ve dış finansmana dayalı bir gelişme modeli izleyen Asya ülkelerinin krize girişi, IMF tarafından önerilen istikrar programlarının kısıtlarına dikkati çekmiştir. Kriz ve krizi aşmak için IMF destekli istikrar programlarının uygulanması sonucunda ortaya çıkan tablolar, IMF'in yapı ve fonksiyonlarının daha çok tartışılır kılmıştır. (Bayraktutan ve Özkaya, 2002: 1-18)

2.1. Finansal kriz çeşitleri

Finansal krizlerin reel ekonomiyi önemli ölçüde olumsuz etkilediği açıktır. Çünkü bu makroekonomik etkiler bir yandan reel üretim kayıplarına yol açmakta; bir yandan da krizlerin yaşandığı ülkelere hızla yayılmaktadır (Edison, 2000:3). Finansal krizlerin özellikle reel ekonomide yol açtığı kayıplar reel ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Gupta, Mishra ve Sahay 2003 yılında yaptıkları çalışmada, finansal kriz dönemlerinde reel üretim kayıplarını etkileyen başlıca makroekonomik faktörleri şu şekilde sıralamışlardır (Gupta vd., 2003: 8-10);

- Dış Liberalizasyon
- Bankacılık Krizleri
- Kısa Vadeli Borç ve Likidite Krizi
- Devalüasyon ve Dış Ticaret
- Para ve Maliye Politikaları

2.2. Finansal kriz modelleri

Günümüzde krizler çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz; para, bankacılık veya borç

krizleri. Tarih boyunca karşılaşılan finansal krizlerle alakalı olarak birçok model ve krizden çıkış yolları önerilmiştir. Finansal krizleri açıklamaya yönelik olan bazı modele göre, krizin nedeni hükümetlerin kötü makroekonomik yönetimleri ve bu nedenle kredibilitelerini yitirmeleri sebep olarak öne sürülmüştür (Aghion, Bacchetta ve Banerjee, 2001). Bu düşünceye sahip ve birinci nesil modeller olarak adlandırılan modellere (Krugman, 1979) göre, finansal krizler bütçe açıklarının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bütçe açıklarının kapatılması amacıyla para basılması ve ülkenin bu şekilde finanse edilmesinden başka çare kalmaması durumunda sabit döviz kurunun çökmesine neden olunacaktır. Sabit döviz kurunun çökmesi durumunda ise, döviz rezervlerinin belirli kritik seviyenin altına düşmesinin yatırımcıların sermaye kayıplarını önlemek için spekülasyon ataklarına yönelmesi, finansal krizlere neden olmaktadır. İkinci nesil modeller bir diğer adıyla kendi-kendini besleyen bekleyişler modelleri olarak bilinmektedir (Obstfeld, 1996). Kriz, sabit döviz kuru ile genişletici para politikası arasındaki çelişki ve yatırımcıların hükümetin döviz kuru serbest bırakacağı beklentilerinden doğmaktadır. Bu bağlamda hükümetler ya sabit döviz kuru (yüksek faizleri ve resesyona) savunmak veya devalüasyona karar vermek zorundadırlar. Bu iki model arasındaki fark, krizin çıkmasının rastgele olup olmayacağı ile alakalı bir durumdur. Özetle açıklamak gerekirse, ilk nesil modellerde krizi tetikleyen, başta döviz rezervleri olmak üzere temel bazı makroekonomik faktörlerin kritik seviyeleri aşmasıyla, ikinci nesil modellerde krizin nedeni tamamen rastlantısal/beklenmedik gelişmelerin bekleyişleri değiştirmesi şeklinde açıklanabilmektedir. Bu grup modeller yaşanan krizlerin örnek vermek gerekirse 1998 Rusya Krizi ve 1992 İngiltere-sterlin krizlerinin önemli bir kısmını açıklayabiliyor olsa da (Krugman, 1999), Asya Krizi, makroekonomik temellerin iyi olmasının bankacılık krizlerini önlemek için yeterli olmadığını sergilemiştir (Yay vd., 2004: 101-130).

Asya krizi üzerine tartışmalar beraberinde ikinci grup kriz modellerini doğurmuştur. İkinci grup kriz modelleri üçüncü nesil modeller olarak da bilinmektedir. Üçüncü nesil modellerin bir kısmı, asimetrik bilgi yani diğer bir tabir ile ters seçim ve ahlaki zayıflık kavramlarıyla alakalı olarak hareket etmektedir. Mali piyasaların mikro-finansal kırılganlık niteliği üzerinde odaklanarak, mali piyasa kurum ve aktörlerinin riskleri etkin bir şekilde yönetecek müşevviklerden yoksun olduklarını ve bu nedenle aşırı riskli karar ve faaliyetlere yöneleceklerini savunur. Bu modellere göre aslında

görünürdeki sağlam makroekonomik temellerin altında, bankalara ve politikacı yakınlarına (cronies of politicians) sağlanan (açık veya gizli) hükümet garantileri ile “aşırı borçlanma sendromu” bulunmaktadır. Dolaylı yoldan bankaların girişmiş oldukları bu aşırı borçlanma girişimi, bir anlamda gizlenmiş bütçe açıkları ya da kamu borçlarını ifade etmektedir. Bu grup modellerin bir diğer türü, uluslararası kreditorlerin kendi-kendini besleyen kötümser beklentilerinin yaratacağı “finansal kırılganlık” kavramı üstünde durmaktadır. Uluslararası kreditorler ise, uluslararası yatırımlarında düşük getirili kısa dönemli yatırımlar ile yüksek getirili uzun dönemli yatırımlar arasında bir seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar. Fakat beklemeyen gelişmelerin sonucunda hızla uzun dönemli yatırımların tasfiyesi söz konusu olduğunda, bu yatırımcılar bir getiri elde edemeyeceklerdir ve bunun ne zaman olacağı “*ex-ante*”¹ belli olmamaktadır. Bu durum ise olası bir panik ortamında bankaların kırılganlık seviyesinin artmasına neden olacaktır. Sabit döviz kuru sisteminin geçerli olduğu açık bir ekonomide merkez bankasının sınırlı rezervleri de Merkez Bankalarının son kredi mercii işlevini görmesini engelleyecektir (Yay vd., 2004: 101-130).

Liberal iktisatçılara göre, bankacılık kesiminde yaşanan kırılganlık ve olumsuz gelişmeler, bankacılık piyasasının kendine has özelliklerinden değil, bankacılık piyasasına uygulanan regülasyon politikalarından (kamu müdahalelerinden) kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bankacılık kesiminde yaşanan kırılganlık ve sorunlar, piyasa başarısızlıklarından değil, aksine kamu başarısızlıklarından kaynaklı olarak gerçekleşmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı, finansal regülasyonların toplumsal maliyeti, toplumsal yararından fazladır (England, 1991; Llewellyn, 1999: 7; Kaufman, 1996).

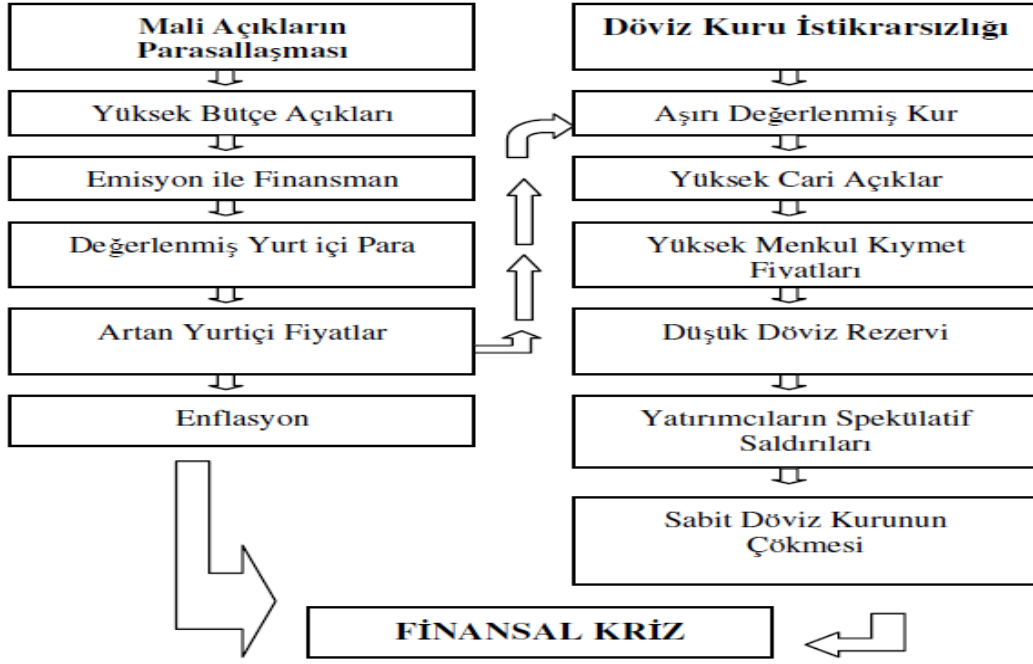
2.2.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri

Paul Krugman tarafından öne sürülen Birinci Nesil Kriz Model’inin açıkladığı finansal krizlerin merkezinde çok ciddi bir mali genişleme söz konusudur. Bu genişlemenin yansıra zayıf denetim, gizli ve açık mevduat garantileri ve bankacılık sektöründe yaşanan şeffaflık eksikliği gibi durumlar da gözlemlenmektedir. Bu duruma bağlı olarak krizlerin aşırı değer kazanan kur değerlerini ve düşük ihracat rakamlarını beraberinde getirdiği söylenebilir (Kaminsky ve Reinhart, 1998: 444).

¹ **Ex-ante:** İçinde bulunulan bir devreden ilerideki bir devreye bakış anlamına gelmektedir.

Birinci Nesil Kriz Model’inde sabit döviz kuru rejimi öngörülmektedir. Bu öngörü neticesinde para talebi artışının çok çok üzerinde gerçekleşen yurt içi kredi artışlarına bağlı olarak krizlerin ortaya çıktığı söylenmektedir. Sabit döviz kuru aslında finansal krizlere karşı bir nominal çıpa görevinde bulunabilir. Sonuç olarak Feldstein’a göre sabit döviz kuru metodu, fiyat istikrarında yardımcı olan, uluslararası sermayeyi teşvik eden ve döviz kurundaki oynaklığını kaldırma yoluyla faiz oranlarının düşük kalmasını neden olan bir araçtır. Bu nedenle finansal istikrarı sağlayıcı olduğu gibi bazı durumlarda ise finansal istikrarı bozucu etkilere neden olabilir (Şimşek, 2008: 183-208).

Krugman’ın mali açıklardaki artışın neden olduğunu ileri sürdüğü Birinci Nesil Kriz Model’indeki gelişim, dış yatırımcıyı rahatsız eden devalüasyonla sonuçlanır. Döviz kurundaki istikrarsızlık ve mali açıkların parasallaşması finansal krizlere yol açabilmektedir. Bütçenin yüksek miktardaki açıklarını finanse edebilmek için para basımına gidilmesi yerli paranın değer kaybetmesine ve yurt içi fiyatlarında hızla artışlara yani enflasyona neden olmaktadır. Enflasyon döviz kurunda aşırı değerlenmeye neden olarak cari açıkları artıracaktır. Menkul kıymetlerin fiyatlarındaki aşırı artışın neden olduğu döviz rezervlerindeki azalmadan dolayı rezerv kaybının önüne geçmek isteyen yatırımcılar spekülatif saldırılara geçmekte ve bunun sonucunda sabit döviz kuru rejimi çöktüğü görülmektedir (Krugman’ 1979: 317).

Şekil 2.1’de mali açıklar ve finansal kriz ilişkisi detaylı olarak gösterilmiştir.

Kaynak: (Şimşek, 2008:183-208).

Şekil 2.1: Mali Açıklar ve Finansal Kriz İlişkisi

Krugman (1979)’a göre genişletici maliye politikaları ve para politikaları, yurt içi paranın değer kazanması, cari açığın artması, uluslararası rezervlerin azalması sonucunda devalüasyon kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Krugman, 1979: 317).

2.2.2. İkinci nesil kriz modelleri

Babic ve Zigman’a göre İkinci nesil kriz modelleri aşağıdaki 3 nedenden dolayı ortaya çıkmaktadır (Babic ve Zigman, 2001);

- 1) Tutarlı bir şekilde kendi kendini besleyen beklentiler,
- 2) Sürü psikolojisine bağlı bir şekilde sergilenen davranışlar,
- 3) Bulaşma.

Söz konusu bu maddeleri şu şekilde açıklayabiliriz; ekonomik beklentilerin yüksek olması ve bu beklentilerin sürekli artış göstermesi nedenlerden ilkidir. Diğer ülkelerde alınan ve yapılan hatalı ekonomik kararlar ve uygulamaların kimi zaman bilinçli kimi zaman ise anlık refleks olarak uygulanması özetle sürü psikolojisine bağlı hareket etmektir. Üçüncü neden ise bulaşmadır. Kriz ülkeden ülkeye tıpkı bir

grip virüsü gibi bulaşmaktadır. Bulaşma aracı genellikle ülkeler arasında gerçekleşen uluslararası ticaret yoluyla olmaktadır.

Bir diğer ifade ile durumu açıklamak gerekirse, temel ekonomik göstergelerde ciddi boyutta bozulmalar meydana gelmese de ikinci nesil modellere göre şu şekilde tanımlanmıştır; gerçekte var olmayan ancak beklenen politika değişimlerine katılımın sonucunda meydana gelen spekülasyon hareketleri krize neden olmaktadır. Zayıf makroekonomik göstergeler kriz için gereklidir fakat yeterli oranda etkili değildirler. Yalnız bu modele göre, analizlerinin temelini oluşturan beklentilerde meydana gelen değişimlerde neyin veya nelerin neden olduğu konusuna tam bir açıklık ve ne bir açıklama getirememektedirler (Pesenti ve Tille, 2000).

2.3. Tarihsel Süreçte Finansal Krizler

Krizler mali krizler, sermaye krizleri ve ekonomik krizler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Dünyada baş gösteren kriz ise mali kriz değildir, küresel ekonomik krizdir. Bunun nedeni ise, özellikle finansal sektörde başlayan krizler bulunduğu konumdan reel sektöre geçmektedir. Günümüz ekonomileri entegre duruma geldiği için bir ulusal ekonomide ortaya çıkan kriz bütün dünya ekonomilerine sıçramaktadır. Böylelikle krizin etkilerini bütün dünya ülkelerinde görmek mümkündür (Yıldırım, 2010: 47). Krizler genellikle gelişmiş ülkelerde başlayarak, en büyük zararı gelişmekte olan ülkelere vererek devam etmektedir.

Ekonomik kriz tarihte ilk olarak 1929 yılında karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra 1970 ve 1980'li yıllarda ekonomik krizler yaşanmaya devam etmiştir. Küresel bağlamda 1990 yılından günümüze kadar olan süreçte önemli ekonomik krizler yaşanmıştır (Yıldırım, 2010: 47). Bu krizlerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir;

- 1994 ve 1995 Meksika krizi,
- 1997 Güneydoğu Asya krizi,
- 1998 Rusya krizi,
- 1999 Arjantin krizi,
- 2007 yılında başlayan ve hala devam eden Mortgage krizidir.

1929 yılında yaşanan Büyük Buhrandan sonra etkisi en büyük ekonomik krizin 2008 Küresel Mali Kriz olduğunu söylemek mümkündür. Her iki krizde de dünya genelinde ülkeler ciddi boyutlarda etki altında kalmıştır. Dünya ekonomik

krizlerinden en çok zararı gelişmekte olan ekonomiler görmüştür. Gelişmiş ekonomiler krizin faturasını bu ülkelere yüklemiştir (Yıldırım, 2010: 47).

Dünya genelinde yaşanan krizlerin yanı sıra, Türkiye’de son 20 yılda önemli ekonomik krizler olmuştur. Bunlar;

- Nisan 1994 krizi,
- Kasım 2000 krizi,
- Şubat 2001 krizi,
- 2007 yılı Ağustos ayında başlayan Mortgage krizidir.

2008 Mortgage krizinde İMKB bileşik fiyat endeksine göre 2008 yılı sonu itibariyle menkul kıymetler yaklaşık %38 değer kaybetmiştir (Yıldırım, 2010: 47).

1980’lerin başlarında özellikle Latin Amerika’da gözlenen gelişmeler, ödemeler dengesi krizleri üzerindeki tartışmalara ivme kazandırmıştı. Bu literatürdeki çalışmaların bir kısmında geleneksel olarak iki perspektif analizlerde temel alınmaktaydı. Birinci nesil modeller, Krugman’ın (1979) makalesinde belirttiği gibi, kamu açıkları para basılarak finanse edildiği ve bunun ortaya çıkardığı aşırı kredi genişlemesinin sabit kur rejimini nihai olarak yıktığını savunmaktadır. İkinci nesil modeller ise (Obstfeld, 1986), sabit kuru korumanın maliyetinin, sabit kurdan vazgeçmenin maliyetinden büyük olduğu durum üzerine yoğunlaşmakta ve böylesi bir durumda spekülasyon faaliyetlerinin yerli para aleyhine dönmesi ile devalüasyonun vaktinden önce gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Burada da krizin esas nedeni temel makro büyüklüklerdir, ancak ilave olarak finansal piyasaların krizi hızlandırabileceği vurgulanmaktadır (Erdem, 2012: 60-96).

Fratzscher (1998), 1997 Tayland krizi ile 1994-95 Meksika krizini karşılaştırdığı çalışmada, krizlerin bulaşmasını incelemektedir. Krizlerin bulaşmasının, krizden etkilenen ülkelerdeki ekonomik temellerin zayıflığı mı yoksa finansal kayıplar korkusu içinde bölgesel piyasalardan kaçan yatırımcıların panik ve “sürü davranışı” ile spekülasyon faaliyetleri tarafından mı açıklanabildiğini araştırmaktadır. Modelin sonuçları, iki krizin bulaşmasında temel makro göstergelere dayanan çok az bulgu olduğu yönündedir. Latin Amerika krizinde aşırı değerlenen döviz kuru ve aşırı yükselen cari açık önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda Asya krizinde sermaye akımlarının tersine dönmesinin belirleyici olduğu, özellikle Meksika ve Tayland ile yüksek derecede bütünleşmenin, ülkeleri zor duruma soktuğu da gözlemlenmiştir.

Asya krizinde ise sermaye girişlerinin kompozisyonu ve kredi genişlemesi ile finansal bütünleşmenin belirleyici olduğu şeklindedir (Fratzscher, 1998).

Diaz-Alejandro (1985) ve Kaminsky ve Reinhart (1999) ile Goldstein vd. (2000) çalışmalarında üzerinde durulan bir diğer konu, banka ve para krizlerinin karşılıklı etkileşimi (ikiz krizler) ve bunun krizlerin daha ağır seyretmesine neden olup olmadığıdır. Banka krizleri genellikle bankaya hücum veya bankaların açık pozisyonları nedeniyle ortaya çıkan ve bankaların kapanması ile sonuçlanan krizler iken; para krizleri, ulusal paradan kaçış, dövize yönelme biçimde ortaya çıkan ve ulusal paranın değer kaybı ile sonuçlanan krizlerdir (Erdem, 2012: 60-96).

Özellikle Meksika (1994-95) kriziyle birlikte “tekila etkisi” ve Asya krizi ile birlikte “bulaşma” etkisi gibi giderek tartışılmaya başlanan bir başka sorun da, finansal krizlerin uluslararası sınırlar arasındaki geçişkenliğidir. Miller (1998) ise, banka ve ödemeler dengesi krizleri arasındaki ilişkinin nasıl olabileceği sorusuna ilave olarak, bir ülkedeki banka krizinin (para krizinin) bir diğer ülkede nasıl para krizi (banka krizi) yaratabileceğinin örneklerini sağlayarak karşılıklı sınırların nasıl bozulduğunu, “ikili kan kaybı” (double drain) nitelemesi altında tartışmaktadır. Böylece para ve banka krizleri arasındaki literatür ile finansal krizlerin uluslararası geçişkenliği ile ilgili literatür birleştirilmektedir. Miller’in (1998) analizi, kredi verenlerin karar verirken potansiyel borçluların finansal durumunu dikkate alması gibi, borçluların da kimden borç alacaklarına doğru karar vermesi gerekliliği olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Artık bir ülkenin sağlıklı bir finansal yapıya sahip olması giderek yurt dışındaki istikrara da bağlı hale gelmektedir. (Erdem, 2012: 60-96).

Eylül 2008’de ilk olarak ABD’de kendini gösteren, daha sonralarda ise bütün dünyaya yayılan küresel krizinin kökenine indiğimizde, tarih boyunca yaşanmış olan en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yer almaktadır. Söz konusu bu kriz ilk başta bir mortgage krizi şeklinde olsa da, takip eden süreçte bir likidite krizi şeklini almıştır. Krizin sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Likidite (hızlı bir şekilde paraya çevrilebilecek özelliğe sahip maddi varlıklar) bolluğu,
- Likidite bolluğunun sonucu olarak gelişigüzel bir şekilde verilen krediler,
- Aşırı derecede menkul kıymetleştirme,
- Şeffaflık noksanlığı,

- Derecelendirme kuruluşlarının etkinliğindeki eksiklik,
- Düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar tarafından gerçekleşen müdahalede gecikmesi ve/veya eksiklikleri sıralanabilmektedir (Alantar, 2008: 1).

Akçay'ın 2016 yılında hazırladığı çalışmada, 2016 yılı kasım ayında seçilen yeni Amerika Birleşik Devletleri başkanı Donald Trump'ın ekonomik politikaları ile ilgili öngörüsünde şu şekilde bahsetmiştir; “Trumponomics, birbiriyle çelişen iki temel politika üzerine kurulu. İlki, ekonominin kuralsızlaştırılması ya da sermaye üzerindeki vergilerin düşürülmesi gibi tipik neo-liberal ilkelere sahip çıkarken, ikincisi sanayisizleşmenin nedeni olarak görülen serbest ticaretin yeniden gözden geçirilmesine dayanıyor.” (Akçay, 2016: 2). Ve şu şekilde devam etmiştir; “ithalatı kısıtlamayı, bunun yerine istihdam üretecek yerli üretime ağırlık vereceğini ilan ediyor. Buna ek olarak, ekonominin iki kat daha fazla büyüyeceği taahhüdü de verilmiş durumda. Altyapı yatırımlarına odaklanan ve kamunun öncülük ettiği bir ekonomik canlandırma paketi uygulamaya konacak. Bu durumda, ekonomik canlandırma paketinin getireceği büyüme ile (eğer uygulanabilirse) ithalata getirilecek kısıtlamaların getireceği olumsuzlukların birbirine oranı, Trumponomics'in gidişatını belirleyecek.” (Akçay, 2016: 2). Aslında buradan şunu anlıyoruz Trumponomics'in aşırı korumacı yaklaşımı küresel çapta yaşanacak yeni bir ekonomik krizin kapıda olduğunu işareti olarak kabul edilebilir.

Kriz olgusu içerisinde incelenebilecek bir diğer konuda “Hollanda Hastalığı”dır. Bu bağlamda Hollanda Hastalığı, ticarete konu olan mallar üreten sektör içerisinde genişleyen ve daralan, yani kazanç patlaması yaşayan ve üretimi daralan sektör gibi iki alt sektörün eşanlı olarak ekonomide var olması durumunu tanımlamaktadır (Corden and Neary, 1982: 825). Başka bir kaynakta ise Hollanda Hastalığı şu şekilde tanımlanmıştır; “bir enerji kaynağı keşfinin imalat sanayiinde yol açtığı üretim düşüşü”dür (Yıldırım Mızrak, 1999: 54).

Hollanda Hastalığı modelinde kazanç patlaması yaşayan enerji ve sanayi sektörlerinin dış rekabete açık oldukları ve ürettikleri çıktı için sabit dünya fiyatlarını veri olarak kabul ettikleri varsayılmıştır. Küçük ve dışa açık bir ekonomide, kazanç patlamasının reel döviz kuru üzerindeki etkisi kilit değişkendir. Reel döviz kuru, ticarete konu olmayan mal fiyatlarının ticarete konu mal fiyatlarına göre nispi fiyatı şeklinde tanımlana bilmektedir. Özetle, reel döviz kurunun incelenmesi için, basit modele fiyatları içsel olarak belirlenen bir ticarete konu olmayan ürün ilave etmemiz

gerekiyor. Başka bir deyişle, bu sektörün hizmetler sektörü olduğu varsayılmıştır (Yıldırım Mızrak ve Gurbanov, 2013: 4).

Sachs ve Werner (1995)'a göre Hollanda Hastalığı modeli bir ekonomide üç sektör olduğunu var saymaktadır. Bu sektörlerden birincisi, ticarete konu olabilen doğal kaynaklar sektörüdür. İkincisi sektör ise, ticarete konu olabilen imalat sanayi sektörü olarak kabul edilirken, üçüncüsü sektör olarak, ticarete konu olmayan sektör olarak varsayımda bulunulmuştur. Doğal kaynaklarda meydana gelen artış, ticarete konu olmayan sektörlerdeki talebi arttırmaktadır. Bu durumun bir neticesi olarak, emek ve sermayenin imalat sanayisine olan tahsisi azalmaya başlar. Özetle açıklamak gerekirse, doğal kaynaklar çoğaldığında, ticarete konu olan üretimin yapısı giderek daha fazla doğal kaynak yoğun bir hal almaktadır. Açıkçası doğal kaynak yoğun üretim ve ihracatı artış gösterirken, imalat sanayisinin üretim ve ihracatı aynı oranda artış göstermemektedir (Sachs ve Warner, 1995; Bal, 2011: 97). Bu nedenle ortada bir üretim fazlası meydana gelmektedir. Bu bağlamda inşaat sektörünü Hollanda Hastalığı modeli içerisinde değerlendirmek mümkündür.

2.4. Krizlerin Çıkış Nedenleri

Krizlerin ortaya çıkmasında bazı takım öncüsü durumlar söz konusudur. Bu takım öncülerinin ilki o dönemde yaşanan likidite bolluğudur. Bu duruma örnek vermek gerekirse 2008 krizinde 2000-2006 döneminde finansal piyasadaki likidite sürekli olarak artış göstermiştir. Diğer taraftan bollaşan likiditenin kârlı işlemlere dönüştürülmesi, banka sisteminin karşılaşmış olduğu en ciddi sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse, bu işlemlerin başında konut kredileri bulunmaktadır (Afşar, 2011: 150). Öyle ki bu dönemde bankalar herhangi bir işe sahip olmayan, hiçbir şekilde geliri bulunmayan ve üzerlerine kayıtlı varlığı olmayan kişilere dahi kredi vermeye başlamışlardır. Kamuoyunda NINJA (No income, no job, no asset) kredileri olarak tanınan söz konusu bu uygulamalar, varlık fiyatlarında özellikle de konut fiyatlarında çok hızlı bir şekilde artış yaşanmasına neden olmuştur. Bir süre sonra başlayan geri ödeme problemleri sonucunda banka portföylerindeki hacizli konut sayısı artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise bankaların ellerinde bulunan bu hacizli konutları piyasaya arz etmesi, piyasada konut fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. Öyle ki bazı konut kredisi kullanıcılarının

ellerindeki evlerin değeri kalan kredi ödemelerinin net bugünkü değerinin altında kalmıştır (Afşar, 2011: 150-151).

Bir başka sebep ise piyasalarda yaşanan saydamlık kaynaklı eksikliklerdir. Gelişmiş ülkelerde neredeyse birbirinden ayrı her fonksiyon için ayrı bir finansal kurum ve finansal araç oluşturulmuştur. Bu kurum ve araçlar birbiri ile bağlantılı ve karışık birçok ilişkiye sahiptir. Asimetrik bilgi diye adlandırılan olgu bilginin yatırımcılara, firmalara ve diğer aktörlere farklı hızlar ve biçimlerde ulaşmasından kaynaklanan durum olarak karşımıza çıkmaktadır. rnek ile açıklamak gerekirse, “insidertrading” asimetrik bilgi olarak kabul edilmektedir. Ampirik araştırmalar finansal krizle saydamlık eksikliği arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Saydamlık arttıa daha az finansal kriz ortaya çıkmaktadır (Alantar, 2008: 3).

Krizin öncüllerinden bir diğeri ise, derecelendirme kuruluşlarının kendilerinden beklenen fonksiyonları zamanında ve yeterince yerine getirememesidir (Korkmaz ve Tan, 2011: 114). 2008 krizinde finansal derecelendirme kurumlarının yapmış olduğu yanılıtıcı değerlendirmeler sonucunda kriz hızlı bir Şekilde büyümüş ve birçok kişi zarara uğramıştır. İnsanlar gelirleri ve tüm mal varlıklarının çok daha fazlasını piyasaya borçlu duruma gelmiştir. Öyle ki insanlar ömür boyu çalışsalar bile borçları bitmeyecek kendilerinden sonra gelecek nesillere miras kalacaktır.

2.5. Uluslararası Tedbirler

İstikrarsızlığın ve riskin yükseldiği kriz dönemlerinde firmalar üretim hadlerinde azalmaya, konsolidasyona giderken yeni yatırımlardan da uzak dururlar. Bu durum sonucunda kriz dönemlerinde sağlanan teşviklerin etkilerinde, kriz dışı dönemlere kıyasla oldukça sınırlı gelişeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde etkisini sürdüren küresel kriz ortamının ülkelerde gerçekleşen ekonomik klmede, yeni yatırımların yapılmamasının ve isteğe bağlı olarak üretimdeki azalmanın da etkisi vardır. Ekonomik daralma işsizlik rakamlarında ciddi artışı da beraberinde getirmektedir. Bu yönden incelendiğinde firmalara yeni yatırım yapmayı teşvik eden sistemlerin kriz dönemlerindeki etkileri azalmasına rağmen önemleri artmaktadır. Mevcut girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları risklerin minimize edilmesi, yeni fikirlerin kriz dönemi de olsa faaliyete geçirilmesi, mevcut üretim imknlarının realize yapılabilmek için ülkeler, kriz dönemlerinde, var olan teşvik sistemlerini değiştirme yoluna gidebilmektedirler (Karakurt, 2010:143-164).

Diaz-Alejandro (1985) ve Kaminsky ve Reinhart (1999) ile Goldstein vd. (2000) çalışmalarında üzerinde durulan bir diğer konu, banka ve para krizlerinin karşılıklı etkileşimi (ikiz krizler) ve bunun krizlerin daha ağır seyretmesine neden olup olmadığıdır. Banka krizleri genellikle bankaya hücum veya bankaların açık pozisyonları nedeniyle ortaya çıkan ve bankaların kapanması ile sonuçlanan krizler iken; para krizleri, ulusal paradan kaçış, dövizye yönelme biçimde ortaya çıkan ve ulusal paranın değer kaybı ile sonuçlanan krizlerdir (Erdem, 2012: 60-96). Özellikle Meksika (1994-95) kriziyle birlikte “tekila etkisi” ve Asya krizi ile birlikte “bulaşma” etkisi gibi giderek tartışılmaya başlanan bir başka sorun da, finansal krizlerin uluslararası sınırlar arasındaki geçişkenliğidir. Miller (1998) ise, banka ve ödemeler dengesi krizleri arasındaki ilişkinin nasıl olabileceği sorusuna ilave olarak, bir ülkedeki banka krizinin (para krizinin) bir diğer ülkede nasıl para krizi (banka krizi) yaratabileceğinin örneklerini sağlayarak karşılıklı sınırların nasıl bozulduğunu, “ikili kan kaybı” (double drain) nitelemesi altında tartışmaktadır. Böylece para ve banka krizleri arasındaki literatür ile finansal krizlerin uluslararası geçişkenliği ile ilgili literatür birleştirilmektedir. Miller’in (1998) analizi, kredi verenlerin karar verirken potansiyel borçluların finansal durumunu dikkate alması gibi, borçluların da kimden borç alacaklarına doğru karar vermesi gerekliliği olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Artık bir ülkenin sağlıklı bir finansal yapıya sahip olması giderek yurt dışındaki istikrara da bağlı hale gelmektedir. (Erdem, 2012: 60-96).

Fratzscher (1998), 1997 Tayland krizi ile 1994-95 Meksika krizini karşılaştırdığı çalışmada, krizlerin bulaşmasını incelemektedir. Krizlerin bulaşmasının, krizden etkilenen ülkelerdeki ekonomik temellerin zayıflığı mı yoksa finansal kayıplar korkusu içinde bölgesel piyasalardan kaçan yatırımcıların panik ve “sürü davranışı” ile spekülörlerin faaliyetleri tarafından mı açıklanabildiğini araştırmaktadır. Modelin sonuçları, iki krizin bulaşmasında temel makro göstergelere dayanan çok az bulgu olduğu yönündedir. Latin Amerika krizinde aşırı değerlenen döviz kuru ve aşırı yükselen cari açık önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda Asya krizinde sermaye akımlarının tersine dönmesinin belirleyici olduğu, özellikle Meksika ve Tayland ile yüksek derecede bütünleşmenin, ülkeleri zor duruma soktuğu da gözlemlenmiştir. Asya krizinde ise sermaye girişlerinin kompozisyonu ve kredi genişlemesi ile finansal bütünleşmenin belirleyici olduğu şeklindedir (Fratzscher, 1998).

Yıldırım 2010 yılında yaptığı çalışmasında 2008 krizi ile ilgili olarak uluslararası alanda alınması gereken tedbirler ve yapılabilecek bazı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler benzer bir kriz ortamında uygulanabilmektedir (Yıldırım, 2010: 53-54);

- Bir dünya merkez bankası kurularak ülkelerin para arzı ve dünya para hareketleri bu banka kanalıyla düzenlenmesi gerekmektedir.
- Gelişmekte olan ülkelerin borçları alacaklı ülkeler tarafından daha önce de bazı ülkelere uygulandığı gibi bir defaya mahsus olmak üzere silinmeli, bu olmazsa 2009-2010 yıllarına ait dış borçlarının silinmesi gerekmekte veya iki yıl süreyle borç ödemelerinin ertelenmesi gerekmektedir.
- Ekonomik krizlerde güven unsurunun çok büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, güvensizliği tetikleyen uluslararası değerlendirmelerin hiçbir şekilde yapılmaması gereklidir. Çünkü kredi değerlendirme kuruluşlarının ülkeler hakkındaki kredi notları, iş dünyasının (Soros) ve saygın bilim adamlarının (Stanley Fischer) yapmış oldukları değerlendirmelerin kriz üzerinde tetikleyici etkide bulunmaktadır (Türkkan, 2006: 91-110).

2.6. 2008 Küresel Mali Krizi

Küresel finansal krizle mücadele amacıyla açıklanan ekonomik paketler; mali kurumlar için kurtarma planları ve önlemler, iç talebin canlandırılması, finansman koşullarının ve olanaklarının kolaylaştırılması, işletme ve istihdam destekleri teşvikleri baz alınarak hareket etmektedir. Özel sektöre yönelik önlemler “mevcut yatırımların ve istihdamın” korunması hedeflenmiştir. Bu nedenle hükümetler, mevcut firmalarının ayakta kalması amacıyla özel sektörünü çeşitli metotlarla desteklemesi gerekmektedir (Karakurt, 2010:143-164).

Bu başlık altında 2008 yılında yaşanan küresel çaplı etkisini gösteren 2008 küresel mali krizi aşamalarıyla incelenecektir.

2.6.1. 2008 Krizinin doğuşu

Dünya ekonomisi 2005 yılında %4,4 oranında büyümüştür. Söz konusu bu büyümenin düşük oranda olmasının en önemli nedenlerinden biride petrol fiyatlarında meydana gelen artıştır. 2006 yılında dünya ekonomisinde %0,7 puanlık bir artış meydana gelmiştir ve dünya ekonomisi %5,1 seviyesine yükselmiştir. Dünya

ekonomisinde meydana gelen 2007 yılında başlayarak küçülmesinin en önemli nedenlerinden biri de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) emlak diğer bir tabirle konut piyasasında 2007 yılı ortalarında meydana gelen Mortgage krizidir (Yıldırım, 2010: 47). Mortgage krizi bilindiği gibi ABD’de konut sektöründe yani konut kredilerinde baş gösteren ve tüm dünyayı saran bir krizdir.

2.6.2. 2008 Krizinin Küresel etkisi ve Alınan Tedbirler

Krizin başlaması ile birlikte ülkelerin aldıkları tedbirler incelendiğinde, az sayıda ülkenin yerli üreticilerini desteklemek amacıyla tarife ve tarife dışı koruma tedbirlerinin alınmış olduğu gözlemlenmektedir. Alınan tedbirlere örnek vermek gerekirse; Rusya ithal otomotiv ve kamyonlara uygulanan vergi oranlarını yükseltmiştir. Arjantin ise otomobil yedek parça, tekstil, oyuncak, televizyon, ayakkabı ve deri eşya ürünlerinde yeni ve tarife dışı engeller getirmiştir. Endonezya Aralık 2008’den geçerli olmak üzere bazı ürünlerin ithalinde sadece beş liman ve bazı havaalanlarının kullanılmasına izin vermiştir. Böylelikle Brezilya, Arjantin, Paraguay, Şili ve Uruguay ortak dış gümrük tarifelerini beşer puan yükseltmişlerdir. Hindistan Kasım 2008’de bazı çelik ürünlerindeki tarifeleri artırmış, bazı çelik ürünlerinin ithalatına sınır getirmiştir (Karakurt, 2010:143-164). 2008 Küresel krizinde her ülke farklı tedbirler alınmıştır. Krizin etkisi küresel boyutta hissedildiği için küresel kriz adı verilmiştir. Kriz ortamında başlıca ülkeler tarafından alınan tedbirler şu şekildedir;

- OECD ülkelerindeki ana müdahale yöntemi, finansal kurumlara ve otomotiv başta olmak üzere bazı sektörler için mali destekler ile gerçekleşmiştir.
- 2008 yılının Ekim ve Kasım aylarında Hong-Kong, Çin, Fransa, Almanya, Şili ve ABD’deki ihracat kredisi veren kurumlar KOBİ’lere finans desteği ve ihracat sigortası yardımı vereceklerini açıklamışlardır.
- Çin ve ABD Eximbank’ları Aralık 2008’de, gelişmekte olan ülkelerdeki ithalatçılar için 20 milyar Dolarlık yeni bir kredi paketi vereceklerini ilan etmişlerdir.
- Avrupa Birliği (AB) tarafından ilan edilen canlandırma paketinin bir parçası olarak Aralık 2008’de, AB’nin devlet yardımları politikalarının esnekleştirilmesi ile bir kısım üye ülkeler, kamunun sübvansane ettiği düşük faizli kredi vermeye başlamışlardır (Karakurt, 2010:143-164).

- Slovakia da 2009 yılında, krize karşı bir önlem olarak, mevcut teşvik sisteminde yaptığı değişiklik ile yatırım teşviklerinden yararlanma şartlarını aşağı çekmiştir. Nisan 2009'dan 2010 Aralığa kadar yapılan sanayi yatırımları için teşvikten yararlanma limiti %50 düşürülmüş, aynı dönemde yapılan turizm yatırımlarında ise bu düşüş %40 seviyesinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranlarına göre oluşturulmuş üç bölgenin her biri için farklılaşan “minimum yatırım miktarı”, yukarıda belirtilen oranlar nispetinde aşağı çekilerek yeniden belirlenmiştir. Slovakia'nın İspanya'dan farkı, İspanya verilen teşviklerde bir farklılaşmaya giderken Slovakia teşvikten yararlanmanın koşullarını yeniden düzenlemiştir (Karakurt, 2010: 143-164).

Küresel krize karşı alınan tedbirler incelendiğinde ülkelerin, olası yeni yatırım imkânlarından yararlanması amacıyla, yatırım teşvik sistemlerini de revize ettikleri açıkça görülmektedir. Kriz paketlerinin küçük bir parçasını oluşturan söz konusu revizyonlar, paketin diğer önemli parçalarının gölgesinde kalmakta ve bu nedenle çok da tartışılmamaktadır. Ülkeler vergisel, finansal ya da diğer yatırım teşvik sistemlerinin ya koşullarını daha aşağı çekerek ya da sağlanan teşviklerin seviyesini artırarak, mevcut yatırım teşviklerini çok daha cazip hale getirmeye çalışmaktadırlar (Karakurt, 2010: 143-164).

3. TÜRKİYE EKONOMİSİ

Bu bölümde Türkiye ekonomisi detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu inceleme sırasında, Türkiye ekonomisinin genel yapısı incelenirken sektörel olarak detaya inilecektir. Sektör olarak ise ekonomik kriz sırasında ülke için önemli oynayan bankacılık ve inşaat sektörü ele alınacaktır.

3.1. Türkiye Ekonomisinin Tarihsel Süreçte Gelişimi

Türkiye ekonomisinde önemli rol oynayan ülkenin siyasi yapısı baz alınarak beş farklı periyot belirlenmiştir. Bu periyotlar ülkede önemli etkilerde bulunan hükümetlerin kuruluş ve görevden ayrılış dönemlerini göz önünde bulundurarak tercih edilmiştir. Söz konusu periyotlar; 1930-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi, 1980-2002 dönemi, 2002 sonrası dönem olarak seçilmiştir.

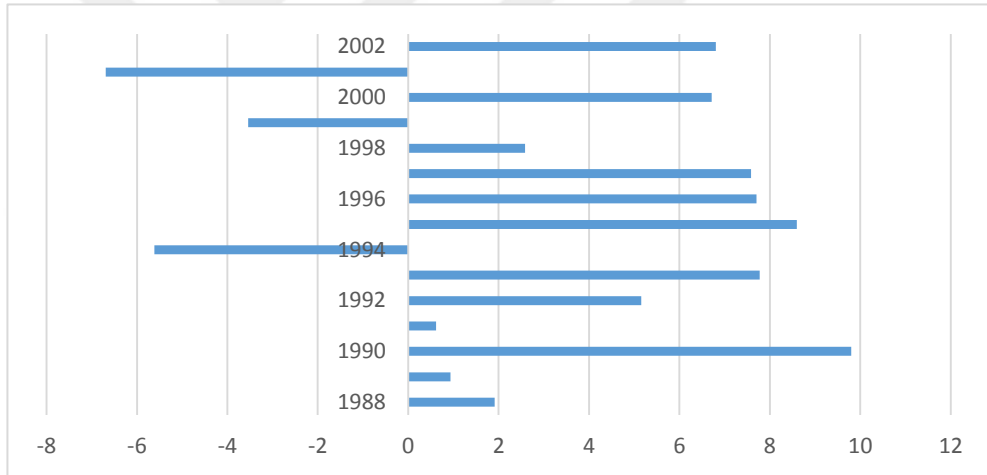
3.1.1. 2002 öncesi dönemde Türkiye Ekonomisi

Türkiye’de ekonomik yapı kurulan hükümetlere bağlı olarak farklılık göstermiştir. Hükümetlere bağlı olarak belirlenen periyotlar; 1930-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi, 1980-2002 dönemi, 2002 sonrası dönem beşe ayrılmaktadır. Bu bölümde 2002 öncesi dönemde Türkiye ekonomisi incelenecektir.

1970’li yıllarda Türkiye, kendisiyle birlikte birçok ortak özellikler gösteren Latin Amerika ekonomileriyle birlikte, kamu sektörü öncülüğünde yürütülen planlı kalkınma ve sanayileşme stratejisini geride bırakarak, ulusal ekonomisini uluslararası sermayenin ve finans burjuvazisinin denetimine terk etmiştir (Kolsuz ve Yeldan, 2014: 50).

Türkiye’nin 1980 yılından önceki yıllarda içinde bulunduğu ekonomik yapıda, mevduat oranları ve kredi faiz oranlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi kamu denetimindedir. Diğer taraftan aynı dönemde yatırımları teşvik etmek ve kamunun borçlanma maliyetini azaltmak amacıyla nominal faiz oranları en düşük seviyede tutulmuştur (Kesriyeli, 1997: 4; Demir vd., 2016: 49).

1980 askeri darbe yıllarının ardından Turgut Özal Başbakan olur olmaz tamamen ekonomi üzerine yoğunlaşarak, Türkiye ekonomisinin genel yapısıyla birlikte dışa açılım konularında yeni uygulamaların öncülüğünü yapmıştır. Özal'ın yaptığı ekonomik çalışmaların başında sabit kur politikasının yerine gerçekçi ve esnek kur politikasına geçiş yer almaktadır. Kur politikasıyla bağlantılı olarak ithalat rejiminde büyük ölçüde serbesiyet getirilerek yabancı sermayeli bankaların Türkiye'de şube açmaları teşvik edilmiş, ticari bankaların döviz piyasalarındaki faaliyetlerini genişletebilmelerine olanak tanıyan düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ekonomide liberalizmi savunan Özal; serbest piyasaya yönelik reformları her fırsatta hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu dönemde Türk parası konvertibl hale getirilmiştir. Devletçi politikalar yerini özel sektörün öncülüğüne bırakmıştır. 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) kurulmuş ve faaliyete başlamıştır. 1988 yılında ise yabancı yatırımların Türk sermaye piyasasına katılmasına olanak doğmuştur

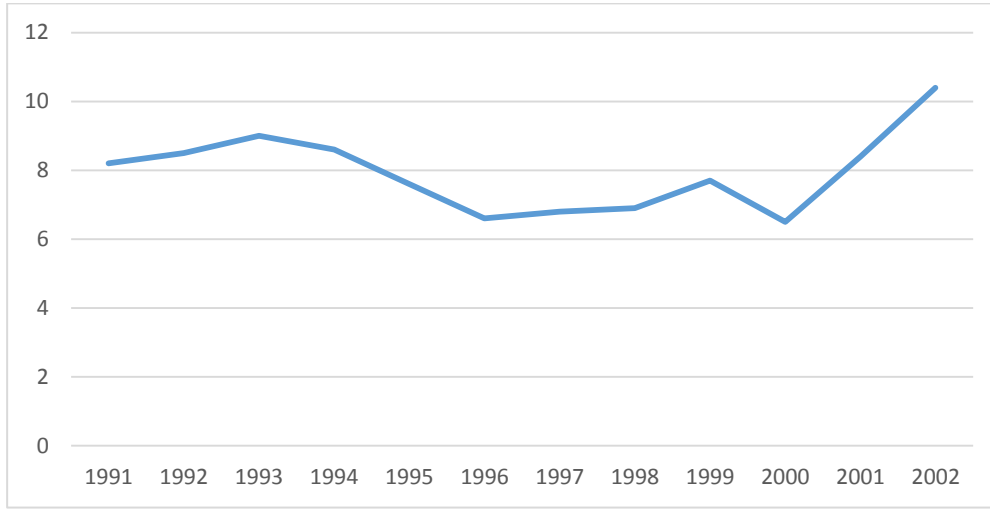
(Kazgan, 1995: 192-193; Kazdağlı, 2003: 460-463; Demir vd., 2016: 49).

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.1: 1980-2002 dönemi Gayri Safi Milli Gelir (%)

Şekil 3.1'de 1980-2002 yıllarına Türkiye'nin GSMG rakamları yüzdesel olarak yer almaktadır. 1980 yılında kurulan hükümetin benimsemiş ve uygulamaya koymuş olduğu "serbest piyasa ekonomisi"nin milli gelir üzerindeki etkilerini net bir şekilde gözlemlemek mümkündür. Ayrıca grafikten açıkça görülmektedir ki; 1994, 2000 ve 2001 krizlerinde ülkede yaratmış olduğu küçülme etkisi çok net bir şekilde ortadadır. Dönemde en düşük oran 2001 yılında gerçekleşirken, en yüksek oran ise 1990 yılında gerçekleşmiştir.

Şekil 3.2’de Türkiye’nin 1980-2002 dönemi İşsizlik Oranı verilmiştir.

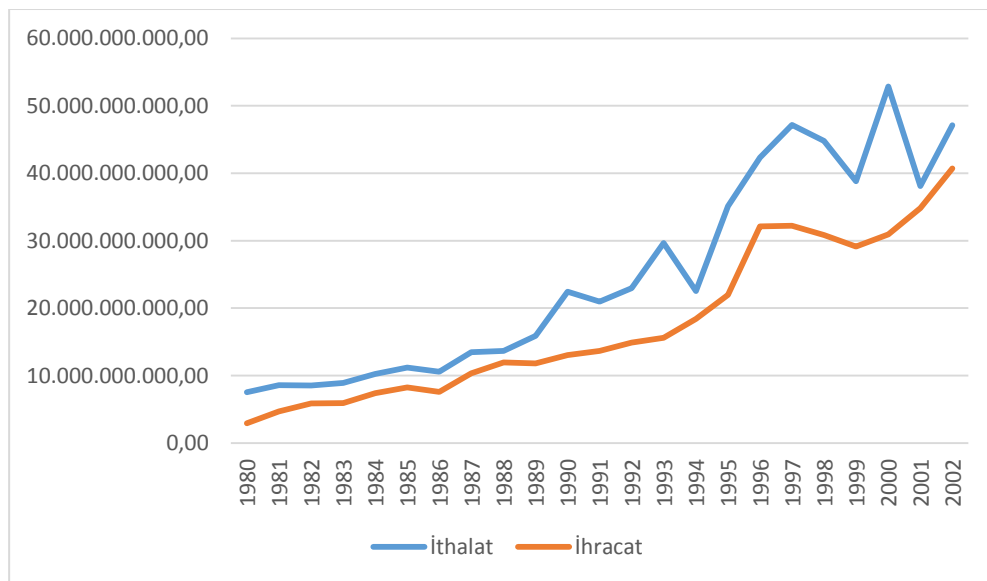

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.2: 1980-2002 dönemi İşsizlik Oranı (%)

Şekil 3.2’de Türkiye’nin 1980-2002 dönemine ait işsizlik verileri yer almaktadır. Grafiği incelediğimizde 1980 yıllardan 1990’lı yıllara geçişte işsizlik artış gösterirken, 90’lı yılların ilk yarısında ciddi bir düşüş göstererek sabit bir seviyede seyretmiştir. 2000 yılında yaşanan krizden sonra tekrar işsizlik oranında artış yaşanmıştır. Yaşanan bu artış sonrasında dönemde en yüksek işsizlik oranı 2002 yılında gözlemlenmiştir.

Çizelge 3.3’te Türkiye’nin 1980-2002 döneminde gerçekleştirmiş olduğu dış ticaret verileri yer almaktadır.

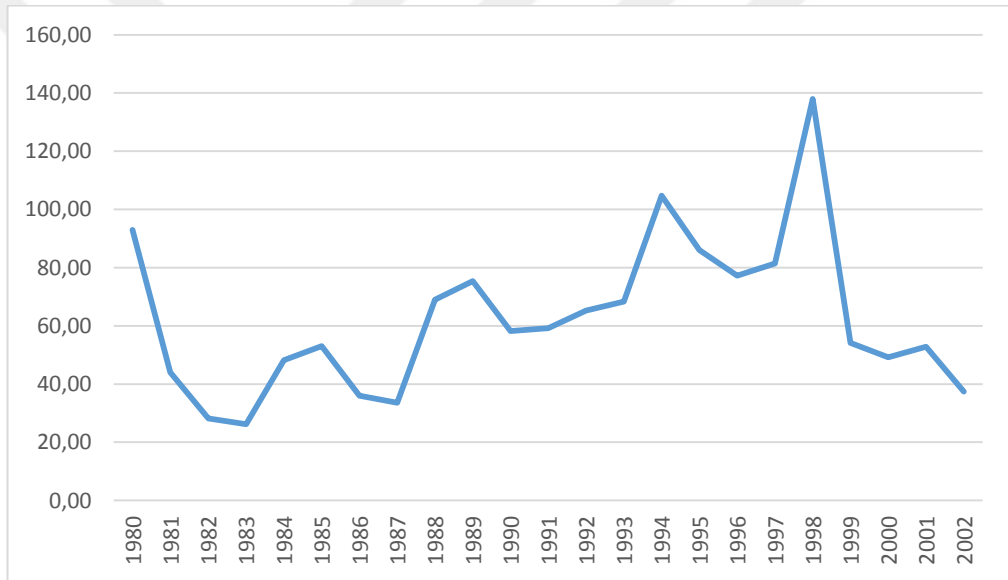

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.3: 1980-2002 dönemi Dış Ticaret

Şekil 3.3'te 1980-2002 dönemi için Türkiye'nin dış ticaret verileri grafik halinde verilmiştir. Grafiği incelediğimizde dönemin ithalat ve ihracat verilerinin birbirlerini benzer oranda artış ve azalış sergilediği gözlemlenmektedir. 1980 yılından sonra Serbest Piyasa Ekonomisine geçilmesiyle dış ticarete hızlı bir geçiş olduğu gözlemlenmektedir. Başta 1994 krizinin yaşandığı dönemde olmak üzere diğer kriz dönemlerinde de ithalatta düşüş yaşanmıştır. Ancak kriz dönemlerinde ihracatta hiçbir değişiklik söz konusu olmamıştır. Dönemde hep dış ticaret açığı verilirken, bu oran ülkede yaşanan kriz dönemleri dışındaki süreçte hep aynı oranlarda seyretmiştir. Ancak kriz dönemlerinde dış ticaret açığı da büyümüştür.

Şekil 3.4'te Türkiye'nin 1980-2002 dönemine ait enflasyon verileri yer almaktadır.

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

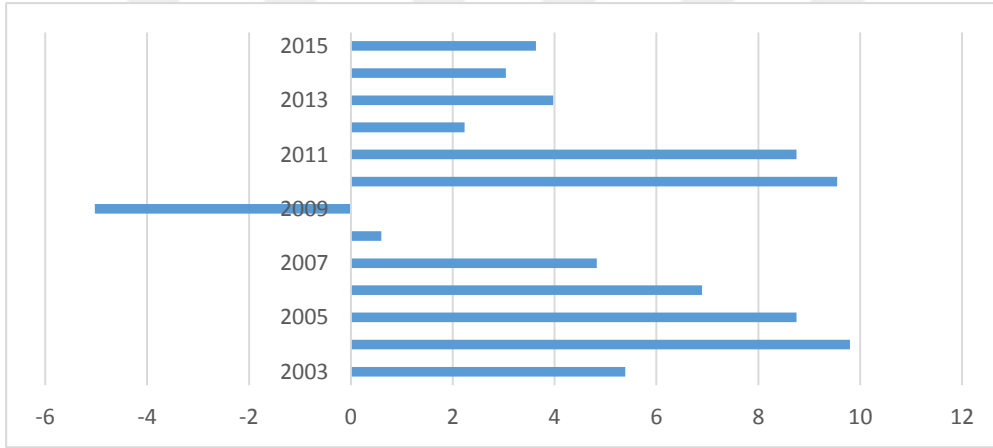
Şekil 3.4: 1980-2002 dönemi Enflasyon Oranı (%)

Şekil 3.4'te 1980-2002 dönemine ait enflasyon oranının grafiği verilmiştir. Grafiği incelediğimizde dönemde enflasyon sürekli bir dalgalanma yaşamıştır. Lakin 2000 yılından sonra düşüşe geçmiştir. Dönemde enflasyon oranını hep çift hanelerde gerçekleştirirken, enflasyon oranı 1997-1998 yıllarından en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Dönemin en düşük enflasyon oranı ise 24 Ocak 1980 kararlarının uygulamaya sokulduğu ilk yıllarda yani 1982-1983 yıllarında gerçekleşmiştir.

3.1.2. 2002 sonrası dönemde Türkiye Ekonomisi

2001 yılında meydana gelen ekonomik kriz ve dalgalı kura geçilmiş olmasının yanı sıra hemen akabinde gerçekleşen siyasi seçimler sonucunda sancılı ve hareketli bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Ancak ekonomik veriler incelendiğinde 2002 yılından sonraki süreçlerde aslında meydana gelen bu hareketlenmelerin yeni bir başlangıç olduğu anlamına gelmektedir.

Demir vd. 2016 yılında yapmış olduğu çalışmada, Türkiye'nin ekonomik performansını değerlendirmiştir. Yapılan çalışmada 2002 yılından sonraki yıllarda ülke ekonomisinin en iyi performansı sergilediği gözlemlenmiştir. Ayrıca 2002-2015 dönemine ait ekonomik veriler ile 1980-1991 dönemine ait veriler benzerlik göstermektedir (Demir vd., 2016: 49). Bu bağlamda 2002 sonrası verilerine baktığımızda bu durumu açıkça görmek mümkündür. Türkiye'nin 2002-2015 dönemine ait Gayri Safi Milli Gelir oranı şekil 3.5'de grafik şeklinde verilmiştir.

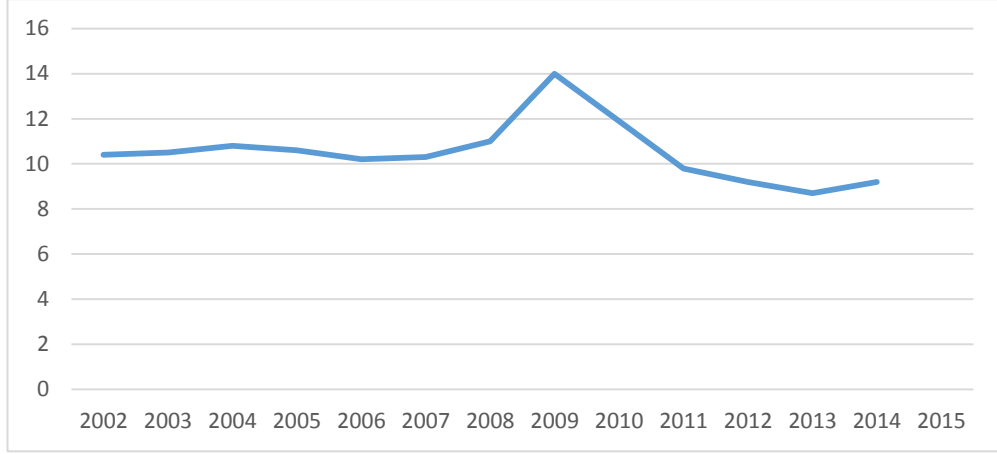

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.5: 2002-2015 dönemi Gayri Safi Milli Gelir (%)

Şekil 3.5'de 2002 yılından sonraki yıllara ait Türkiye'nin GSMG rakamları yer almaktadır. Bu grafikte sürekli iniş ve çıkış gösteren milli gelir rakamlarının 2008 krizinde düşüşe geçtiği krizin etkisiyle negatif rakamlara geldiği, 2009 yılında da benzer şekilde negatif yönlü hareket ettiği fakat kendini hızlı bir şekilde topladığı gözlemlenmektedir. Dönemde en yüksek milli gelir oranı 2004 yılında gerçekleşmiştir.

Şekil 3.6'da Türkiye'nin 1980-2002 dönemine ait işsizlik verileri yer almaktadır.

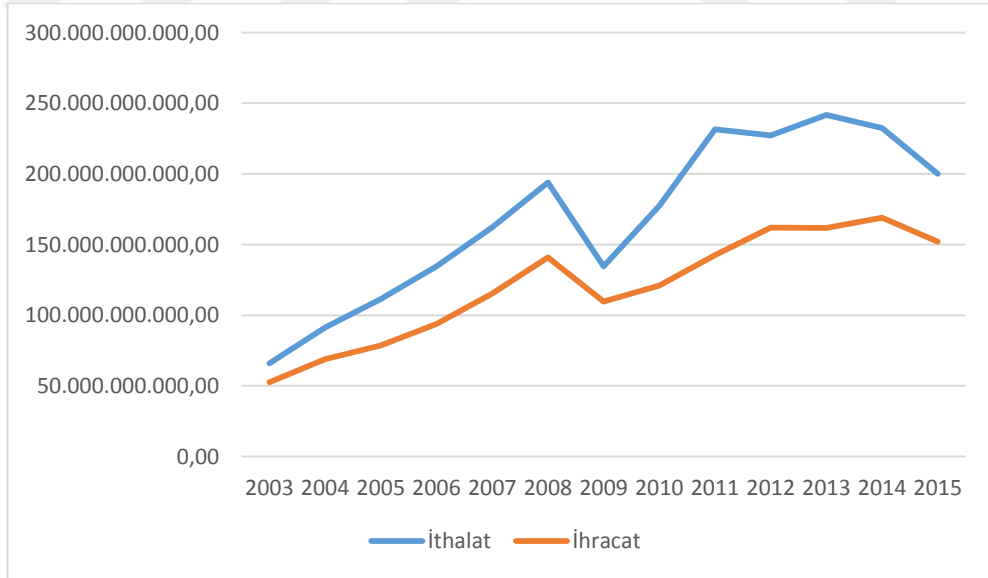

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.6: 2002-2015 dönemi İşsizlik Oranı (%)

Şekil 3.6’te 2002-2015 dönemi işsizlik verileri grafik şeklinde verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere 2002 yılından sonra işsizlik oranı 2008 yılında yaşanan küresel krize kadar sabit kalmıştır. Ele alınan dönemde en yüksek işsizliğin yaşandığı yıllar kriz yılları olarak adlandırabileceğimiz 2008-2010 yılları arasında gerçekleşmiştir. 2010 yılından sonra yükselen işsizlik 2015 yılına kadar sürekli düşüş yaşamıştır.

Şekil 3.7’te Türkiye’nin 1980-2002 dönemine ait dış ticaret verileri yer almaktadır.

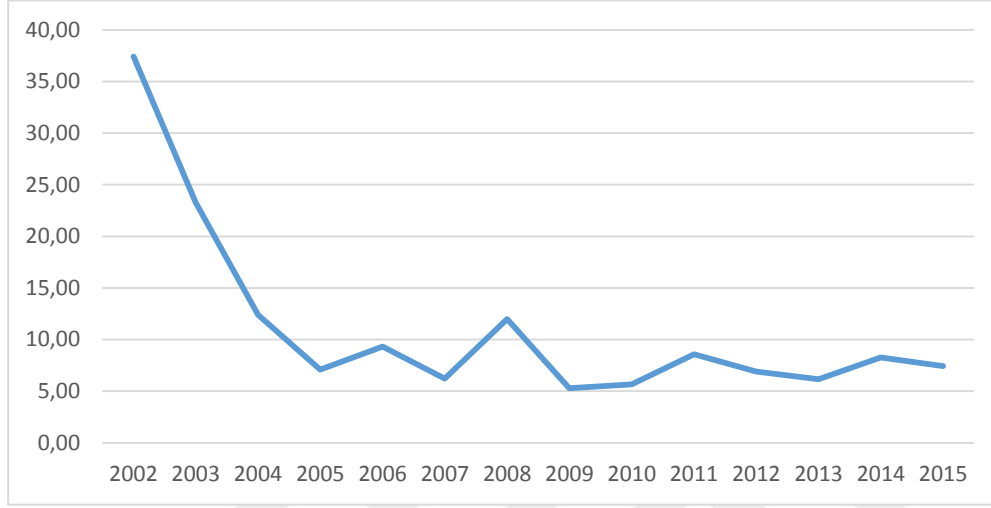
Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.7: 2002-2015 dönemi Dış Ticaret

Şekil 3.7’te 2002-2015 dönemi için Türkiye’nin dış ticaret verileri grafik halinde verilmiştir. Grafiği incelediğimizde dönemin ithalat ve ihracat verilerinin birbirlerini benzer oranda artış ve azalış sergilediği gözlemlenmektedir. En büyük azalış miktarı

2008 küresel kriz döneminde yaşanmıştır. Dönem için hem ihracatın hem de ithalatın en keskin düşüş yaşadığı dönem küresel krizin yaşandığı 2008-2009 yıllarıdır. Diğer yıllarda ise ithalat ve ihracat arasındaki fark artmıştır. Dönemde sürekli olarak benzer oranlarda dış ticaret açığı verilmiştir. Ancak kriz dönemlerinde dış ticaret açığında artış gözlemlenmiştir.

Şekil 3.8’te Türkiye’nin 2002-2015 dönemine ait enflasyon verileri yer almaktadır.

Kaynak: TUIK, <http://www.tuik.gov.tr>, 2017.

Şekil 3.8: 2002-2015 dönemi Enflasyon Oranı (%)

Şekil 3.8’te 2002-2015 dönemine ait enflasyon oranının grafiği verilmiştir. Grafiği incelediğimizde dönemde enflasyon oranında sürekli bir düşüş yaşanmıştır. 2008 küresel kriz döneminde yaşanan krizin etkisinin küçük bir dalgalanma yaşamış ancak 2009 yılında krizin etkisinin azalmasıyla tekrar düşüşe geçmiştir. Uygulanan ekonomi politikaları sayesinde enflasyon oranının dengede seyretmesi sağlanmıştır. Enflasyonun ve faizlerin düşük olması piyasada bir emisyon genişlemesine yol açıp, kur politikası sayesinde de bankacılık kesiminin dış kaynak temini üzerinden ekonominin finansallaşmasına neden olmuştur. Bu da bankaları konut ve tüketici kredilerine yönlendirmiştir. Konut finansmanı daha güvenli olarak görülmektedir. Bunun nedeni ise bankaların kredi mekanizmaları karşılık ve güvencelerle çalışmaktadır. Bu mekanizmayı en iyi sağlayan sektör konut sektörüdür.

3.2. Türk Bankacılık Sektörü ve Genel Yapısı

Bu başlık altında öncelikle bazı temel bilgilerden bahsedilecektir. Daha sonra Türk bankacılık sistemi tarihsel süreçte değerlendirilecektir. Özellikle yaşanan 2001 ve 2008 krizleri sonrasında meydana gelen köklü değişimler üzerinde durulacaktır.

Merkez bankası (MB), rezerv bankası, para otoritesi olarak bilinen bankadır. Daha geniş bir tanımla, bir ülkenin ya da ülkeler grubunun para politikasından sorumlu kurum şeklinde açıklanabilir. Merkez Bankasının Görevleri ve Yetkileri EK-2 Başlık A.1’de sıralanmıştır.

1990’li yıllarda yaşanan dalgalanmalar ve krizler sonrasında bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesindeki bu parçalı yapının ortadan kaldırması ve sektöre ilişkin tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun kurulması yönünde kararlar alınmıştır. Bu bağlamda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiş ve Kurum Eylül 2000’de faaliyetlerine başlamıştır.

Yatırım Bankaları, genellikle sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde atıl duran yani kullanılmayan fonlara sahip kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan kuruluşlardır. Yatırım bankaları, işletmelere direkt olarak kredi vermeyen genellikle mevduat kabul etmeyen, ticari bankacılık yapmayan ve kalkınma bankacılığı fonksiyonunun dışında kalan alanlarda faaliyet gösteren mali kurumlar şeklinde de tanımlanmaktadır.

Katılım bankaları genellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan bir modeldir. Bu bankalar şirketlerin kalkınmasını sağlamak amacıyla kurulmaktadır. Bu sayede endüstriyel gelişime katkısı sağlamaktadırlar. Katılım bankalarının tek işlevleri sermaye kaynağı sağlamak değildir, sermaye sağlamanın yanı sıra teknik yardım hizmeti de vermektedirler.

Ticaret bankaları; her türlü mevduatları toplayarak müşterilerine çeşitli hizmetler verirler. Böylelikle hem kendilerinin kar elde etmesini sağlarlar hem de müşterilerinin ihtiyaçlarını giderirler. İşlemlerini topladıkları mevduatlarla yaptıkları için bu tür bankaların diğer adı da “mevduat bankalarıdır.”

Katılım bankası, faizsiz bankacılık kurallarına göre çalışan, bu kurallar çerçevesinde her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kâr ve zarara katılma esaslarına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandırma faaliyetlerinde bulunan bankacılık modelidir.

Devlet Bankaları, sermayelerinin tümü kamuya, yani kamu adına hazineye ya da diğer kamu tüzel kişilerine ait bankalardır. Devlet sermayeli bankalara örnek vermek gerekirse;

- T.C Ziraat Bankası,
- İller Bankası,
- Vakıflar Bankası,
- Halkbank,
- Türk Kalkınma Bankası sıralanabilmektedir.

Özel Sermayeli Bankalar, sermayesinde kamu payı bulunmayan, özel kişi ve kuruluşların sahip olduğu, genellikle ticaret, mevduat ya da yatırım bankası şeklinde kurulurlar. Karma Sermayeli Bankalar, özel sektör ile kamu sektörünün belirli oranlarda sermaye koymaları ile kurulan bankalardır. Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar, sermayesinin tamamı yabancı uyruklu kişi ve kuruluşlara ait olan bankalardır.

İller Bankası, 11 Haziran 1933 tarihinde kurulmuştur. İller Bankası'nın amacı köylere ve belediyelere alt yapı ve imar planlamalarında destek olmaktır. Tamamen devlete bağlı bir kuruluştur. İller Bankası'nın ilk adı Belediyeler Bankası'dır.

Bankaların faaliyet konuları Bankacılık kanunu madde 3 ve 4'te yer aldığı şekilde maddeler halinde EK-2 Başlık A.2'de gösterilmiştir.

Aracı kurumlar vasıtasıyla kredi arzının ve kredi talebinin bir araya gelmesini ve eşleşmesini sağlayan ortam ya da organizasyonlara kredi piyasası adı verilmektedir. Kredi arzını, elinde bulundurduğu parayı kredi şeklinde başka kişi ve kurumlara vererek değerlenmesini isteyen kişi ve kurumlar tarafından yaratılmaktadır (Ardınc ve Yıldız, 2002: 64). Kredilerin vade, güven ve risk olmak üzere üç temel unsuru bulunmaktadır. Zaman, bankacılıktaki adıyla vade, bir kredinin en önemli unsurlarından biridir. Bankalar nakit ya da gayri nakdi tüm kredileri belli bir süre için kullandırmaktadırlar. Kredilerde vade uzadıkça risk oranı artış göstermektedir (TBB, 2005:1). Kredi türleri EK-2 Başlık A.3'de detaylı bir şekilde verilmiştir.

3.2.1. Tarihsel Süreçte Türk Bankacılık Sistemi

Türkiye'deki bankacılığın tarihsel gelişim süreçleri incelendiğinde, Osmanlı Devletinden Cumhuriyet'in ilk kuruluş yıllarına ve dahi günümüze kadar ki geçen süreçte, Türkiye'deki Bankacılık Sektörü'nün yapısı ve gelişimi, Türkiye'deki ekonomik gelişmeden, ekonominin genel yapısından ve performansından önemli miktarda etkilendiği görülmektedir (Bakan, 2001: 31). Ülkelerin ekonomik yapısı bankaları doğrudan doğruya etkilemektedir.

Cumhuriyetten önce piyasada işlem yapan bankalar, genellikle uluslararası sermaye veya uluslararası iştirakiyle, özellikle Türkiye'de faaliyetini sürdüren uluslararası şirketleri finanse etmek için kurulmuştur (Parasız, 2000: 109; Parasız, 1998: 109). Osmanlı Devleti döneminde modern anlamda kurulan ilk mevduat ve ticaret bankası olan Osmanlı Bankası, uluslararası bir sermaye ile (İngiliz) 1856'da kurulmuştur. Osmanlı Bankası, tarihsel süreçte kurulan ilk emisyon bankası olarak karşımıza çıkmaktadır (Bakan, 2001: 31; Parasız, 2000: 109; Parasız, 1998: 109).

Türkiye'de bankacılığın gelişim süreci EK-1 Çizelge A.1'de verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde, milli sanayi ve bankacılığın geliştirilme çabaları ön plana çıkarılmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplanan İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiş ve bu kongrede önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar neticesinde kurulan ilk banka, Türkiye İş Bankası (1924)'dir. Cumhuriyet dönemindeki ilk özel sektör bankası unvanını taşıyan Türkiye İş Bankası, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla, sanayi ve ticaret sektörlerine kredi vermenin yansın sanayi ve ticari girişimlerde bulunma görevini de üstlenmiştir (Artun, 1983: 42).

1945-1959 yılları arasında nüfusun, yatırımların ve de milli gelirin hızla artması, şehirlerin büyümesi, piyasa için üretimin genişlemesi, sanayi sektörünün eskiye oranla milli gelirden çok daha büyük pay almaya başlaması ekonomide para ve krediye olan ihtiyacın artmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin neticesinde bankacılık sektöründe yapılan yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık sektörü hızla önem kazanmaya başlamıştır. Bu tarih aralığında toplamda otuz adet özel banka faaliyete geçmiştir. Söz konusu bankalarının bazıları şunlardır (Yılmaz, 2006:8);

- Yapı ve Kredi Bankası (1944),
- Garanti Bankası (1946),
- Akbank (1948),
- Pamukbank (1955),
- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950).

Faiz oranlarının ve de bankacılık işlemlerinden alınan komisyon oranlarının hükümet tarafından belirlenmesi ve dövize dayalı işlemlerin yapılması sadece Merkez Bankası'nın yetkisinde olmasının da etkisiyle, şube bankacılığı önem kazanmıştır. Bu durumun neticesinde yerel bankaların likidasyon süreci hız kazanmıştır (Kıraç, 2008: 4).

1960'lı yıllarda Türkiye ekonomisi planlı döneme girmiştir. Bu durum neticesinde 1960-1980 döneminde Türk bankacılık sektörü mevcut beş yıllık kalkınma planlarında ve yıllık programlarında belirtilen şartlara uygun bir yapıda gelişme göstermiştir. Bu dönemde bankacılık sektörünün ön plana çıkan özelliklerini; uzman bankalara, kalkınma ve yatırım bankalarına önem verilmesi ve ticari bankaların kurulmasına sınırlama getirilmesi olarak özetleyebiliriz (Yıldırım, 2006: 3). Kalkınma ve yatırım bankalarına örnek olarak; Turizm Bankası (1960), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963) ve Devlet Yatırım Bankası'nı (1964) gösterebiliriz (Yıldız, 2010: 53).

1970'li yıllarda boy gösteren petrol krizleri sonrasında, Türkiye ekonomisi darboğaz içine girmiştir. 1970'li yılların sonunda döviz krizinin yansısı yüksek oranlı enflasyonla karşı karşıya kalınmıştır. Bu durum neticesinde 24 Ocak 1980'de istikrar ve ekonomik değişim programı uygulamaya geçmiştir. Bu istikrar programının amacına uygun olarak yürürlüğe giren dışa açılım, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve liberalleşme politikalarından en çok etkilenen ve değişim sürecine giren bankacılık sektörü olmuştur. Bu gelişmelerin neticesinde Türk bankacılık sektörü 1980'den itibaren hızlı bir gelişme trendine girerek uluslararası banka ve finans sistemleri ile bütünleşme gerçekleştirmiştir. İlgili dönemde serbest piyasa ekonomisine geçişin yansısı Türkiye'nin diğer dünya ülkeleri ile ekonomik ve mali bütünleşmesinin gerçekleştirilmesi kapsamında yapısal değişimlere yönelik politikalar uygulama konmuştur. Yine aynı dönemde bütün dünyada finansal pazarların serbestleştirilmesi hareketinin ortaya çıkması bu politikaların uygulanmasında önemli bir rolü oynadığı söylenebilmektedir (Öcal, 1992: 148).

Finansal liberalleşmeye dönük ilk uygulama, “Temmuz Bankacılığı” olarak bilinen ve Temmuz 1980 yılında faiz oranlarının serbest bırakılarak, “pozitif reel faiz” uygulamasına geçilmesi yanı sıra bankaların mevduat sertifikası çıkarmalarına izin verilmesinin sonucunda mevduat ve kredi faizleri hızla bir şekilde yükselişe geçmiştir (Şahin, 2000: 381; Parasız, 2000: 112; Bakan, 2001: 33). Ancak dönemin Bankerlik yapan kuruluşları arasında ortaya çıkan faiz yükseltmeleri, bir süre sonra bankerleri borç alınan paraların faizinin ödenmesi için, sonradan daha yüksek faiz ile borçlanılmak zorunda bırakmıştır. Söz konusu ortamda, devamlılık sağlayabilmek için ihtiyaç duyulan tek şey sürekli olarak faiz oranlarını yükseltmektir. Yaşanan bu olaylardan son çok geçmeden 1982 yılına gelindiğinde ise “Bankerler Krizi” meydana gelmiştir. Uygulanan serbest faiz politikası ve bankerlerin iflas etmelerinin bir sonucu olarak, çok sayıda bankanın mali yapısında ciddi boyutlu sorunların yaşanmasına sebep olunmuştur (Erdoğan, 2002: 125).

Bu dönemde bankacılık sektörüne girişler hükümet tarafından kolaylaştırılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de faaliyet göstermesine izin verilen bankalar EK-1 Çizelge A.2’de verilmiştir (Ertuğrul ve Zaim, 1996: 27).

1980’ler başlayan dışa açılım ve uluslararası finans sisteminde bütünleşme çalışmaları, Türk bankacılık sektörünün etkinliğini ve yeni finansal araçlar ve sistemler oluşturulmasına yönelik çalışmalar artış göstermiştir. Ayrıca 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte yaşanan gelişmeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Parasız, 2000: 112):

- 1 Temmuz 1981’de tüm faiz oranları serbest bırakılmıştır. Bununla birlikte mevduat ve kredi faizleri hızla yükselişe geçmiştir.
- 1982’de Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının gelişimi için düzenlemeler yapılmıştır.
- 1984’te döviz alım satımı ve 1989’da sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır.
- Bankaların kısa vadeli likidite gereksinimlerini karşılanabilmesi ve likidite fazlalarının değerlendirilebilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde Inter bank piyasası kurulmuştur.
- Bankacılık sisteminde kaynakların daha etkin bir şekilde kullanımını sağlamak amacıyla 1986 yılında Bankalar arası Para Piyasası kurulmuştur. Sistem elinde kullanılmamış nakit fazlası olan bankalardan, nakit gereksinimi

olan bankalara borç vererek kendilerine gelir sağlamaları olanağını vermektedir.

- 1980’li yılların başından yükselmeye başlayan faiz oranlarına paralel olarak mevduat maliyetleri de yükselişe geçmiştir. Bankalar bu maliyeti dengelemek için daha etkin çalışma yolları araştırmaya başlamışlar ve personel ve diğer işletme giderlerini düşürmeye çalışmışlardır.

Söz konusu bu politikaların bir sonucu olarak, mali sistem banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı oluşturulması konularında bir genişleme süreci yaşanmıştır. 1980 sonrasında bankacılık sisteminin aktif büyüklüğünde önemli gelişmeler söz konusu olmuştur (BDDK, 2002). Bankacılık sektörünün ve mali sektörün gelişmesini ve büyümesini sağlarken 1990’lı yıllardaki gelişmeler ve yaşanan krizler, bankacılık sisteminin mali bünyesinin önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur (Gökçen, 2012: 35). Türk bankacılık sisteminde 1999 yılı sonunda, kamu finansmanının giderek artan risk primiyle gerçekleştirmeye çalışan dolaylı olarak, iç ve dış şoklara karşı son derece kırılabilir bir finansal yapı egemen olduğu gözlemlenmiştir (Gürleyendağ, 2006: 83).

Türk bankacılık sektörü 2000 krizi öncesinde yaşanan yapısal sorunlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Parasız, 2005:107-108);

- Kamu bankalarının, Hazine’nin finansal ihtiyacını karşılamada önemli rol almaya başlamalarının yanı sıra, kamu bankalarının görev zararlarında meydana gelen artışların önemli derece olması ve söz konusu bu zararların kamu bankalarının aktiflerinde büyük bir yere sahip olması,
- Kamu sektörünün finans sektöründen fon talebinin arttırması ve yanı sıra iç borç yönetiminin bankacılık sektörüne bağımlılığını bir sonucu olarak, ülkede faaliyet gösteren bankaların aracılık görevlerini etkin bir şekilde gerçekleştirememeye başlamaları,
- Özel bankaların, grup ve ortaklarına kullandığı kredilerin artması sonucunda aracılık faaliyetlerinin etkinliğinin azalması;
- Mali açıdan zayıf olan bankalara yönelik önlemlerde geç kalınması,
- Bankacılık sektöründe rekabet ortamının sağlanamamış olması.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan finansal krizler sonucu TL’ye olan güvenin azalması nedeniyle, bankacılık sektörünün temel fon kaynağı olan mevduat

2001 yılının ilk yarısında reel bazda daralma göstermiştir. Bankaların kaynak maliyetinin artması, kaynak sağlama olanaklarının daralma göstermesi ve verilen kredilerin geri dönüşleri esnasında yaşanan zorluklar karşısında bankaların likit kalmayı tercih etmeleri kredi arzına olumsuz yönde etki etmiştir (Sarı, 2004:154).

2000 yılında uygulanan “Enflasyonu Düşürme Programı” ve 2001 yılında uygulanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” kapsamında bankacılık sektörünün daha etkin ve rekabetçi bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlaması amacıyla bazı yenilikler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen söz konusu bu yeniliklerin önemli kısmı Bankalar Kanunu ve bankacılık sektörünün yapısal sorunlarının çözümü ve yasal altyapısının uluslararası standartlara uyumunun sağlanmasına yönelik değişiklikler kapsamında gerçekleşmiştir (Sarı, 2004: 161). EK-2 Başlık A.4’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” kapsamı yer almaktadır.

Ülkede 2001 yılına gelindiğinde bir önceki yılda yaşanan ve ekonomiyi negatif yönde etkileyen dalgalanmaların daha fazla artış göstermesinden dolayı ilk önce finansal piyasada baş gösteren ikinci aşamada ise reel piyasalara hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu durumun sonucunda Şubat 2001 krizi yaşanmıştır. Kriz döneminde döviz kurları ve faiz oranları hızla yükselişe geçmiştir. Bankacılık sektörü ciddi bir şekilde zayıflamıştır. Sekiz banka daha TMSF’ye devredilmiştir. Ayrıca, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve Ulusal Bank Sümerbank, Interbank ve Esbank ise Etibank çatısı altında birleştirilmiştir (Yetiz, 2016: 114). Aynı yıl içerisinde Oyak Grubu’na satılmış olup, 2001 yılı içerisinde TMSF bünyesindeki diğer bankalardan Demirbank’ın HSBC’ye, Sitebank’ın Novabank’a satışı gerçekleşmiştir (Afşar, 2004:142-143).

2002 yılında enflasyon düşüş eğilimi göstermiş, kısa vadeli faiz oranlarında indirimle gidilmiş, dalgalanmaların önlenmesi amacıyla döviz piyasasına müdahalelerde bulunulmuştur. TMSF’ye devredilen bankaların birleşme, satış ve tasfiye işlemlerinin gerçekleşmiştir. Pamukbank da Fon’a devredilirken, Şekerbank’ın sermaye ihtiyacı ortaklar tarafından nakden karşılanmıştır. Vakıfbank’a sermaye benzeri kredi verilmiştir. 2004 yılında ise bankacılık sistemi, iyileşen ekonomiye paralel olarak iyi bir performans göstermiştir ve bankalara duyulan güvende artış gözlemlenmiştir. TMSF’ye devredilen Pamukbank T.A.Ş., T. Halk Bankası A.Ş. ile birleştirilmiştir (Yetiz, 2016: 114).

3.2.2. Günümüzde Türk Bankacılık Sistemi

Ocak 2017 verilerine göre Türk bankalarının sayıları, çeşitleri ve şube sayıları EK-1 Çizelge A.3'de verilmiştir. EK-1 Çizelge A.3'de 5411 sayılı Bankalar Kanunu bağlamında Türkiye'de kurulan tüm özel ve kamu bankalarının sayıları ve şubelerinin sayıları yıllara göre verilmiştir. Söz konusu çizelgede tarihlerin başlıca seçilme nedenleri şu şekildedir;

- 2008 krizinin bankacılık sektörü ve bankalar üzerindeki etkileri,
- 2017 Ocak verileriyle de güncel durumu gözlemlenmektedir.

EK-1 Çizelge A.3'de açıkça görüldüğü üzere, bankaların ve bu bankalara ait şube sayılarını değerlendirdiğimizde, 2008 kriziyle bağlantılı olarak 2009 yılında banka ve şube sayılarında azalma olduğu görülmektedir. Ancak 2017 verilerini değerlendirdiğimizde ise bu sayılarda artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumda ise piyasaların düzeldiği ve krizin etkisinden çıkıldığı söylenebilir.

Günümüze kadar olan yaşanan tüm ekonomik ve finansal krizlerde bankacılık sektörü ağır yaralar almıştır. Bunu gören ülke yönetimi bankaları koruma altına almak, olası bir sonraki yaşanacak krizde bankaların zarar görmesini engellemek amacıyla Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. BDDK bankaları denetleyecek, faaliyet alanlarını düzenleyecek ve olası risklere karşı tedbirler alacak şekilde yapılandırılmıştır. BDDK kurulduktan sonra yaşanan irili ufaklı tüm krizlerde bankalar hafif hasarlarla krizi atlattır. Genel olarak değerlendirdiğimizde bankalar ülke ekonomisini doğrudan ve dolaylı yoldan etkilediği için yaşanan ve yaşanacak krizlerde bu sektör krizi hasarsız ve/veya az hasarla atlattırması o ülkeyi olumlu etkilemektedir.

3.3. Türk İnşaat Sektörü

Ekonomik kriz geçiren ülkeler için inşaat sektörünün aktif hale getirilmesi krizden çıkış yollarından en önemlisidir (Çelik, 2007). Gelişmekte olan ülkeler, özellikle ekonomik kriz dönemlerini hızlı bir şekilde atlatabilmek amacıyla inşaat sektörüne ağırlık vermektedirler. Bunun nedeni ise inşaat sektörünün faaliyete geçmesiyle bağlantılı olduğu yan sektörlerin de aynı anda faaliyete geçmesidir. İnşaat sektöründe hareketliliğin başlamasıyla hem hizmet hem de mal üretimi de başlamaktadır.

İstihdama katkısı olduğu gibi sanayiye de katkı sağlayan bu sektör ekonominin canlanması konusunda büyük önem arz etmektedir.

Bu bölümde Türkiye'deki inşaat sektörünün genel yapısından bahsedilecektir. Ayrıca tarihsel süreçte hangi aşamalardan geçtiğinin yanı sıra ülke ekonomisine ne şekilde etki ettiğinden bahsedilecektir. Son olarak 2008 küresel mali krizin Türk inşaat sektörünü ne şekilde etkilediğine bakılacaktır.

3.3.1. Türkiye'de İnşaat Sektörünün Tarihçesi

1960'lı yıllarda ortaya çıkan kooperatifler eliyle konut yapımı yöntemi de hızlı konut üretimi probleminde çözüm olamamıştır. Tüm bu gelişmeler yap-satçı, gecekondular ve kooperatif konut yapımında nitelik unsuruna gerektiği önemin verilmemesine yol açmıştır. 1984 yılında kurulan Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), baskın kooperatif kredileri ve idare arsaları üzerindeki toplu konut üretimiyle kredili satış alanlarında çalıştı. Ancak TOKİ, son dönemde Acil Eylem Planı kapsamında ortaya konan 150 bin konut hedefinin başyöncüsü haline geldi. TOKİ, Türkiye genelinde 75 kentte 330 noktada 220 bin konut inşaatını 2008'e kadar bitirmiştir (Çelik, 2007).

Türkiye'de inşaat sektörünün hızlandığı yıllarda ülkenin GSMH'nin de büyüdüğü, enflasyonun düştüğü ve istihdamın arttığı görülmektedir (Çelik, 2007). Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum, Türk inşaat sektörünün küresel rekabet gücüne katkı sağlayan önemli faktörlerden birisidir. Türk İnşaat Sektöründe Konut İnşaatları İnşaat sektörünün %80'ne yakın kısmını oluşturmaktadır. Bu oran inşaat sektörünün önemli bir kısmını konut inşaatlarının göstermektedir. Türk inşaat sektöründeki %80'lik payı konut inşaatları kapsamaktadır (Çelik, 2007).

3.3.2. Türkiye'de İnşaat Sektörünün Ekonomiye Etkisi

Türkiye'de inşaat sektörü Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde 1920 yılından 1960 yılına kadar geçen süreçte kısıtlı olarak inşaat malzemeleri ithal olarak getirilmiş ve yabancı mimar ve mühendislerden faydalanılmıştır. 1960 yılından sonra ise Türk inşaat sektörü gelişme dönemine girmiş ve 1984 yılında TOKİ'nin kurulması ile birlikte hızlı bir ivme kazanmıştır. Son yıllarda ise gerek mimari ve gerekse mühendislik hizmetlerinde büyük başarılar göstermektedir. Yüzlerce çeşit mal ve hizmet üretimi ile olan doğrudan bağlantısı ve yoğun iş gücü kullanımı ve sosyo-ekonomik refah düzeyine olan katkısı, bu sektörün ülke içerisinde önemli yere sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'de inşaat sektörünün özellikle de konut

sektörünün, ekonomik yapı içerisinde ayrı bir yere ve öneme sahip olduğu görülmektedir. İnşaat sektörü çeşitli mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilişkisi ve yoğun işgücü kullanımıyla ekonomik ve sosyal yapı içerisinde önemli bir yere sahiptir. İnşaat sektörü, kendisine bağlı 200'den fazla alt sektörün harekete geçiriyor. Bu bakımdan 'lokomotif sektör' olma gibi bir özelliğe de sahiptir. Konut yatırımları toplam yatırımların yüzde 60'ını, konut dışı bina yatırımları toplam yatırımların yüzde 20'sini ve altyapı yatırımları da yatırımların yüzde 20'sini oluşturuyor. Ayrıca, inşaat sektörü içinde değerlendirilmesi gereken inşaat malzemeleri de sanayinin yüzde 10'unu oluşturuyor. Yapmış olduğum var analizim incelendiğinde görüleceği üzere Büyüme değişkeninin standart sapmasındaki bir birimlik değişim, maliyet değişkeninde ilk yıl pozitif etki ile karşılaşmıştır. Yine Büyüme değişkeninin standart sapmasındaki bir birimlik değişim, konut değişkeninde ilk iki yıl pozitif etki karşılaşmıştır (Çelik, 2007).

İnşaat sektörü genel yapısı itibariyle birçok sektörle bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Bu durum ise piyasada hareketlilik ortamı oluşturmaktadır. Özetlemek gerekirse inşaat sektöründe meydana gelen büyüme, artış, hareketlilik otomatik olarak ülke ekonomisini etkilemektedir. Bunun nedeni ise inşaat sektörü ilk olarak işsizliğe etki etmekte, ikincil olarak bağlantılı olduğu sanayi kollarına etki etmektedir.

Türkiye’de 1999-2015 yılları arasında gerçekleşen inşaat sektörü ve GSMH büyüme oranları çizelge 3.1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1: GSMH ve İnşaat Sektörü Büyüme Oranları Kıyaslama (1999-2015)

Yıllar	GSYH Büyüme oran (%)	İnşaat Sektörü Büyüme Oranı (%)	Yıllar	GSYH Büyüme oran (%)	İnşaat Sektörü Büyüme Oranı (%)
1999	-3,4	-3,1	2008	0,7	-8,1
2000	6,8	4,9	2009	-4,8	-16,1
2001	-5,7	-17,4	2010	9,2	18,3
2002	6,2	13,9	2011	8,8	11,5
2003	5,3	7,8	2012	2,2	0,6
2004	9,4	14,1	2013	2,2	7,4
2005	8,4	9,3	2014	3	2,2
2006	6,9	18,5	2015	4	1,7
2007	4,7	5,7			

Kaynak: TUIK, 2017.

Çizelge 3.1’de görüldüğü üzere ekonomik büyüme ve inşaat sektöründeki büyüme arasında bir etkileşim bulunmaktadır. İnşaat sektöründe meydana gelen artış ve azalışlar doğrudan ekonomik büyümede de etkisini aynı yönde göstermektedir.

İnşaat sektörünün ekonomiye etki ettiği en önemli kalemlerden biride istihdamdır. İnşaat sektörü işsizliğe doğrudan veya dolaylı yoldan etki etmektedir. Çizelge 3.2’de inşaat sektöründe son on yılda gerçekleşen istihdam rakamları yer almaktadır. Yanı sıra inşaat sektöründe gerçekleşen istihdam verilerinin toplam istihdamdaki payı da çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2: İnşaat Sektörü İstihdam Verileri

Yıllar	Toplam İstihdam	İnşaat Sektöründeki İstihdam	İnşaat Sektörü İstihdamı/Toplam İstihdam
2005	19.633.000	1.171.000	5,96%
2006	19.933.000	1.189.000	5,96%
2007	20.209.000	1.224.000	6,06%
2008	20.604.000	1.225.000	5,95%
2009	20.615.000	1.297.000	6,29%
2010	21.858.000	1.442.000	6,60%
2011	23.266.000	1.512.000	6,50%
2012	23.937.000	1.647.000	6,88%
2013	24.601.000	1.753.000	7,13%
2014	25.933.000	1.829.000	7,05%
2015	26.621.000	1.878.000	7,05%

Kaynak: TUIK, 2017.

Çizelge 3.2’de görüldüğü üzere inşaat sektöründe gerçekleşen istihdam, toplam istihdamın ortalama % 6,5’i kadardır. Günümüzde sürekli olarak inşaat yatırımlarının yapılıyor olması bu oranda sürekli bir artışa neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, yaygın olan vasıfsız iş gücüne kolay istihdam olanakları sağlayan inşaat sektörüne yönelme iktisadi canlanma açısından önemli görülmektedir.

Türkiye’de ise sürekli dış kaynaklı yaşanan ekonomik dalgalanmaların etkisini azaltmak amacıyla inşaat sektörüne ağırlık verilmiştir. Son yıllarda devlet yeni

yapmış olduğu hastane, okul, hızlı tren ve havalimanı projeleri gibi yeni projeler ile ilgili çalışmalar yürüterek hem kamu hizmeti sağlayarak halkın memnuniyetini arttırmakta, hem de ekonomiye hareketlilik katmaktadır.

İnşaat sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini şu şekilde özetlemek mümkündür. Yapımı planlanan ve/veya yapımına başlanan bir hizmet binasının, ilk olarak inşaat anında istihdama etkisi söz konusudur. Ancak inşaat yapımı sırasında sadece insan gücü kullanılmadığı için, beton, tuğla, çimento, demir vb. saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok malzemelerde kullanıldığından dolayı bu malzemelerin üretildiği sanayiye de katkı sağlanmaktadır.

3.3.3. Türkiye’de Konut Sektörü

Türkiye’de inşaat sektörünün ana kalemlerinden biride konut sektörüdür. Sürekli artan nüfus ve barınma ihtiyacından dolayı sürekli aktif olan sektör konumundadır. Günümüzde özellikle büyükşehirlerde nüfus artışının etkisiyle yeniden yapılanmaya gidilmiştir. Söz konusu bu yeni yapılanmaya ise “Kentsel Dönüşüm” adı verilmektedir. Kentsel dönüşüm kapsamında müstakil evler, eski yapım az katlı apartmanların yerine çok katlı çok daireli binalardan oluşan siteler kurulmaktadır.

Kentsel dönüşümü ekonomik olarak değerlendirdiğimizde, maddi değeri düşük, eski ve krediye uygun olmayan dairenizi ve/veya müstakil evinizin yerine lüks yapılmış site içerisinde, krediye uygun ve neredeyse değerinin 2-3 katı değere sahip bir daire ile değiştirilmektedir. Bu durum görüldüğü kadar iyi değildir. İnsanlar daha iyi bir çevrede ve daha iyi dizayn edilmiş bir evde yaşayabilmek amacıyla kentsel dönüşüm sonrası yapılmış olan sitelerden ev satın almaktadırlar. Bu sitelerde ev fiyatları o bölgenin çok üstünde seyretmektedir. Ancak söz konusu evlerin imarı krediye uygun olarak hazırlanmıştır. Evlerin krediye uygun olması, kredilerin on yıla kadar taksitlendirilebiliyor olması, bu bölgeleri cazip kılmaktadır. Durum böyle olunca insanlar ellerinde var olmayan ama çalışıp kazanacaklarını düşündükleri parayla ev satın alımı yapmaktadırlar.

2008 krizinden bu yana, sanki krizin nedeni bilinçsiz bir şekilde mortgage kredileri değilmiş gibi sürekli artan oranla kredili konut satın alması gerçekleşmektedir. İnsanlar 10 yıl gibi çok uzun bir periyotta, değerinin üstündeki bir fiyata, ev satın alması yapmaktadırlar. Öyle ki 400 bin değerindeki bir evi kredi ile satın aldıklarında, bu tutarın neredeyse %25’i oranla faiz ödemesi yapmaktadırlar.

Çizelge 3.3’de 2008 yılından günümüze kadar olan süreçte gerçekleşen konut satış tutarları yer almaktadır.

Çizelge 3.3: Yıllara Göre Konut Satışları

	Konut Satışları (Toplam)	Mortgage(Kredili) Satışlar	Diğer Satışlar
2008	427.105	-	427.105
2009	555.184	22.726	532.458
2010	607.098	246.741	360.357
2011	708.275	289.275	419.000
2012	701.621	270.136	431.485
2013	1.157.190	460.112	697.078
2014	1.165.381	389.689	775.692
2015	1.289.320	434.388	854.932
2016	1.341.453	449.508	891.945

Kaynak: TUIK, 2017.

Çizelge 3.3’de görüldüğü üzere 2008 yılında Türkiye ilk mortgage ile tanıştığında kriz ortamının da vermiş olduğu güvensizlik ile peşin paralarıyla ev satın alırken yıllar geçtikçe bu durum değişmiş, her geçen gün kredi ile ev satın alımı artmıştır. 2009 yılında toplam satışların %5’i kadar kredili satış yapılmışken günümüzde bu oran %50’lere ulaşmıştır.

Günümüzde dünya genelinde insanlara yönelik yapılan araştırma ve analizleri değerlendirdiğimizde hayatlarını borçlanarak devam ettirmektedirler. Yani henüz kazanmadıkları paraları harcayarak yaşamaktalar. Kullandıkları kredi kartları ve krediler ile gelecekteki bir tarihte kazanacakları paraları bugünden harcamaktalar. Genellikle tüketim harcamaları, tatiller, vb. giderleri için borçlanma yolunu seçmektedirler. Bu durumların dışında ise konut alımlarında kredi kullanmayı tercih etmektedirler. Yıllarca çalışarak kira ödemek olmak yerine, bankalardan kredi çekerek kira yerine kredi ödemeyi tercih etmektedirler. Bu bağlamda sadece bankalar tarafından ödeme avantajları sunulmamakta, müteahhit firmalar tarafından da ödeme kolaylıkları sağlanmaktadır. Evin bedelinin bir kısmını peşin geri kalan kısmı kira

meblağına yakın bir tutarda olacak şekilde ödeme seçenekleri sunulmaktadır. Ancak müteahhit firmaların ödeme şeklinde ilk başta ödenen peşinat ev sahibi olmak isteyen bireylere fazla geldiği için yani ellerinde o kadar toplu para bulunmadığı için banka kredileri tercih sebebi olmaktadır.

Benzer şekilde Toplu Konut İdaresi (TOKİ) de kira öder gibi ev sahibi yapmaktadır. TOKİ tarafından yapılan ve satılan evlerde peşinat miktarı ve konut taksit miktarları banka kredileri ve müteahhit firmaların ödeme tutarlarına kıyasla daha düşük meblağlarda gerçekleşmektedir. Burada ise TOKİ tarafından inşa edilen ve satışa sunulan ev miktarları çok az sayıda olduğu için halktan gelen talepleri karşılamamaktadır. Bu nedenle konut sahibi olmak isteyen halk banka kredilerine yönelmektedir.

4. TÜRKİYE EKONOMİSİNİN PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ekonomisinin performansı ekonometrik model yardımıyla değerlendirilmesi yapılacaktır. Buradaki amaç bankacılık sektörü ve inşaat ÇKKV Yöntemlerinden olan TOPSIS yöntemi ülkelerin ve şirketlerin ekonomik performanslarının ölçülmesi ve üretim işletmelerinde en uygun tedarikçi tercihi için kullanıldığı sıkça görülmektedir (Uygurtürk ve Korkmaz, 2012: 95-115). Bu bağlamda TOPSIS yöntemi kullanılarak yapılan ve literatürlere geçmiş bazı çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür;

En uygun tedarikçinin bulunması amacıyla yapılan çalışmalar; Eleren 2007 yılında yaptığı çalışmada, Fuzzy TOPSIS yöntemini kullanarak Deri sektörü için en uygun kuruluş yeri olarak hangi ilin seçilmesi gerektiği üzerinde çalışmıştır. Yapılan analiz sonucunda en uygun ilin İstanbul olduğu sonucu elde edilmiştir (Eleren, 2007). Eleren ve Ersoy tarafından 2007 yılında yapılan çalışmada ise, mermer blok kesim yöntemleri Fuzzy TOPSIS yöntemi ile değerlendirilmiş ve en uygun yöntem tespit edilmiştir (Eleren, 2007). Abalı vd. 2012 yılında bir öğretim kurumunda bursiyer seçimini hem AHP yöntemini hem de TOPSIS yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir (Abalı vd., 2012). 2016 yılında Geyik vd. yapmış oldukları çalışmada kitap yayınevi seçiminde çok kriterli karar verme tekniklerini kullanmışlardır. Yapılan çalışmada, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi kullanılarak kriterler ağırlıklandırılmıştır. Daha sonraki aşamada ise TOPSIS yöntemi kullanılarak alternatifler sıralanmıştır. Bu şekilde en iyi alternatifler belirlenmiştir (Geyik vd., 2016). Yılmaz ve Ballı tarafından 2016 yılında yapılan çalışmada, veri şifreleme algoritmalarının kullanımı amacıyla akıllı bir sistemin seçilmesini C# tabanlı bir programda BAHS, TOPSIS ve PROMETHEE çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılarak analiz etmişlerdir. Yapılan analiz sonucunda daha önceden bir uzman tarafından yapılan sıralamaya en yakın olan sıralamayı PROMETHEE yöntemi ile elde etmişlerdir (Yılmaz ve Ballı, 2016). 2017 Yılında Eren vd., ekokardiyografi cihazı seçiminde çok kriterli karar verme tekniklerini kullanmışlardır. Yapılan

çalışmada, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi kullanılarak kriterler ağırlıklandırılmıştır. Daha sonraki aşamada ise TOPSIS yöntemi kullanılarak alternatifler sıralanmıştır. Bu şekilde en iyi alternatifler belirlenmiştir (Eren vd., 2017). Girgin tarafından 2017 yılında yapılan çalışmada harita ve geomatik mühendisliği bölümünden mezun olan öğrencilerin özel sektördeki işe alımlarında aranan temel özellikler belirlenerek, çok ölçütlü karar analizi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda AHS ve TOPSIS yöntemleri kullanılmıştır (Girgin, 2017).

En iyi performansın bulunması amacıyla yapılan çalışmalar; Yurdakul ve İç 2003 yılında Türk otomotiv firmalarının performansını TOPSIS yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir (Yurdakul ve İç, 2003). Özgüven 2011 yılında yapmış olduğu çalışmada, Fuzzy TOPSIS yöntemini kullanarak kriz döneminde küresel alanda rekabet edebilen perakendeci performanslarını değerlendirmiştir (Özgüven, 2011). Uygurtürk ve Korkmaz tarafından 2012 yılında yapılan çalışmada, Metal sanayi şirketlerinin finansal performansı TOPSIS yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir (Uygurtürk ve Korkmaz, 2012). 2013 yılında Akkaya'nın yapmış olduğu çalışmada, havayolu şirketlerinin finansal performansları değerlendirilmiştir. Performans değerlendirmesi aşamasında 63 adet finansal rasyo belirlemiş olup, TOPSIS yöntemi ile analiz edilmiştir (Akkaya, 2013). Turan vd. 2016 yılında yapmış oldukları çalışmada Sovyetleri Birliği'nin dağıldığı 1992 yılından 2014 yılına kadar olan süreçte Rusya'nın sergilemiş olduğu ekonomik performansı TOPSIS yöntemini kullanarak değerlendirmişlerdir (Turan vd., 2016). Demir vd. 2016 yılında yapmış oldukları çalışmada özellikle Özal Dönemi olarak anılan dönemde Türkiye ekonomisinin nasıl bir performans izlediğine bakarken, o dönemde alınan 24 Ocak kararlarının ekonomiyi ne yönde etkilediğini değerlendirmişlerdir. Ayrıca çalışmada Özal Dönemi ile benzerlik gösterdiği söylenen AK Parti dönemini de kıyaslamışlardır (Demir vd., 2016). 2017 yılında Ünlü vd. yapmış oldukları çalışmada, BIST 30'da işlem gören firmaların, firma performanslarını TOPSIS yöntemini kullanarak incelemişlerdir (Ünlü vd., 2017).

Birden fazla alternatifin bulunduğu ve alternatiflerin farklılıklarına bağlı olarak ayrıştırılmadığı durumlarda Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Yöntemleri kullanılmaktadır (Turan vd., 2016). Wang 2009 yılında Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerini üç gruba ayırmıştır (Wang, 2009; 2273). Söz konusu bu gruplar; Temel Yöntemler (Ağırlıklandırılmış Toplama ve Çarpım Yöntemleri), Bir Değerli

Birleştirilmiş Kriter Yöntemler (AHP, TOPSIS, Gri İlişki Yöntemi, Bulanık TOPSIS) ve Üstünlüğe Göre Sıralama Yöntemler (ELECTRE, PROMETHEE) şeklinde sıralanmıştır (Turan vd., 2016). Söz konusu bu analiz yöntemleri birbirlerinden farklı analiz yöntemlerine sahip olmalarına rağmen, yapılan analizler benzer sonuçlar elde edilebilmektedir.

TOPSIS yöntemi kullanılarak iki farklı sonuç elde edilebilmektedir. Bu sonuçlar pozitif ve negatif ideal çözüm olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntemde seçeneklerin sıralanması ideal çözüme göreceli yakınlık esasına dayanır. Pozitif ideal çözüm, fayda kriterini maksimize ederken maliyet kriterini minimize eden yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Negatif ideal çözüm ise pozitif çözümün tam tersi yöntem olarak kullanılmaktadır. Negatif çözümde fayda kriteri minimize iken maliyet kriteri maksimize olmaktadır (Cheng-Ru, 2008; 256).

Bu çalışmada da Türkiye'nin 1980-2015 dönemine ait ekonomik verileri ile ekonomik performansı TOPSIS yöntemiyle kullanılarak analiz edilecektir. Türkiye'nin ekonomik performansını ölçümlemek amacıyla seçilen 8 (sekiz) makro ekonomik değişken Çizelge 4.1'de verilmiştir

Çizelge 4.1: Ekonomik Performans Kriterleri

Notasyon	Tanım
D_1	İşsizlik
D_2	Brüt Tasarruflar
D_3	Gayri Safi Milli Gelir
D_4	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
D_5	Enflasyon
D_6	İthalat
D_7	İhracat
D_8	Döviz Kuru

Performans değerlerinin belirlenmesi aşamasında, TOPSİS performans değerlendirme yönteminin varsayımlarına uygun olarak sekiz farklı makroekonomik değişken belirlenmiştir. Dönemlerin ve kullanılacak olan değişkenlerin belirlenmesi ile karar matrisinin boyutu belirlenmiş olmaktadır. Yapılan bu çalışmada kullanılan karar matrisine ait satır sayısı 36 (36 yıllık dönemi kapsadığı için 1980-2015) ve

sütun sayısı da 8 (ekonomik performansı ölçümlemek için seçilen değişkenlerin sayısı)'dir.

Çalışmada kullanılacak olan performans değişkenleri EK-1 Çizelge A.4'de verilmiştir.

EK-1 Çizelge A.4'de yer alan karar matrisine normalizasyon işlemi yapılarak EK-1 Çizelge A.5'te yer alan standart karar matrisi elde edilir.

$$R_{m \times n} = [R_{ij}] = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & r_{13} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & r_{23} & \dots & r_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ r_{m1} & r_{m2} & r_{m3} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

$$i \in \{1, 2, \dots, m\} \text{ ve } j \in \{1, 2, \dots, n\} \text{ olmak üzere; } r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

TOPSIS yöntemi uygulanırken değişkenlere bazı ağırlıklar verilmektedir. Bu ağırlıklar verilirken değişkenlerin önem derecesi yani tercihimizdeki etkisi önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin performans değeri bir rastlantısal değişken gibi düşünüldüğünde, seçilen değişkenlerin ağırlıklı ortalamasından elde edilen değişken ağırlık olarak kullanılacaktır.

Uygulama sırasında kullanılan rassal değişkeni X_i ile gösterirsek ve ülkenin performans değerini gösteren değişkeni R_i ile ifade edersek aşağıdaki eşitlikler sağlanmaktadır.

$$R_j = w_1 X_{1j} + w_2 X_{2j} + w_3 X_{3j} \dots + w_8 X_{8j}$$

1980-2015 yılları için kullandığımız değişkenlerin önem düzeyleri (w_i) belirsizlik nedeniyle birbirine eşit olarak kabul edilmiştir ($w_1=w_2=\dots=w_8=0,13$). Yapılan analiz çalışmalarında bu önem düzeylerinin analizin sonucunu etkileyecektir yani farklı sonuçların elde edilmesini sağlayacaktır.

$$W_{m \times n} = [w_{ij}] = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & w_3 r_{13} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & w_3 r_{23} & \dots & w_n r_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & w_3 r_{m3} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

$$w_1 + w_2 + \dots + w_n = 1$$

EK-1 Çizelge A.6'te ağırlıklandırılmış standart karar matrisi yer almaktadır.

Ek-1 Çizelge A.6'de yer alan ağırlıklandırılmış standart karar matrisi ile birlikte, pozitif (P^+) ve negatif (P^-) çözüm kümeleri yer almaktadır. Pozitif ve negatif çözüm kümelerinin elemanları ağırlıklandırılmış standart karar matrisinin her bir sütununun maksimum ve minimum değerleri hesaplanarak oluşturulmaktadır. Pozitif ideal çözüm kümesi (P^+), ağırlıklı standart karar matrisi aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$P^+ = \left\{ w_1^+ = \max_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{i1}, w_2^+ = \max_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{i2}, \dots, w_n^+ = \max_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{in} \right\}$$

Negatif ideal çözüm kümesi (P^-) Ağırlıklı standart karar matrisi aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$P^- = \left\{ w_1^- = \min_{j=\{1,2,\dots,m\}} w_{i1}, w_1^- = \min_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{i2}, \dots, w_1^- = \min_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{in} \right\}$$

Pozitif ideal çözüme olan uzaklıklardan oluşan küme (S^+) ve negatif ideal çözüme olan uzaklıklardan oluşan küme (S^-) olarak adlandırılır. Bu iki kümeden elde edilen değerlerle ideal çözüme göreceli yakınlık değerlerinden oluşan (C) kümesine ulaşılmaktadır. Yapılan sıralama sırasında önceliği en büyük C değeri almaktadır.

$$S^+ = \{S_1^+, S_2^+, \dots, S_m^+\}$$

$$i=\{1, 2, \dots, m\} \text{ olmak üzere, } S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (w_{1j} - w_j^+)^2}.$$

$$S^- = \{S_1^-, S_2^-, \dots, S_m^-\}$$

$$i=\{1, 2, \dots, m\} \text{ olmak üzere, } S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (w_{1j} - w_j^-)^2}.$$

$$C = \{C_1, C_2, \dots, C_m\}$$

$$k=\{1, 2, \dots, m\} \text{ olmak üzere, } C_k = \frac{S_k^-}{S_k^- + S_k^+}.$$

Her k değeri için, $0 \leq C_k \leq 1$ eşitliği geçerlidir. Söz konusu bu k değerinin, 1 olması ilgili karar noktasının pozitif ideal çözüme, 0 olması ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlık derecesini göstermektedir.

TOPSIS yöntemine göre yapılan analiz sonucunda 1980-2015 dönemine ait Türkiye'nin yıllara göre ekonomik performansı Çizelge 4.2'de yer almaktadır. Ayrıca şekil 4.1'de performansın grafiği yer almaktadır.

Çizelge 4.2: Yıllara Göre Türkiye Ekonomisinin Performans Sıralaması

Sıralama	Yıl	C	Sıralama	Yıl	C
1	2004	0,6256	19	1992	0,5017
2	2002	0,6202	20	2012	0,4951
3	2011	0,6199	21	2008	0,4408
4	2010	0,6170	22	1987	0,4200
5	2005	0,5986	23	1988	0,3980
6	1995	0,5936	24	1984	0,3894
7	1997	0,5889	25	1986	0,3794
8	2006	0,5799	26	1991	0,3786
9	1996	0,5729	27	1985	0,3606
10	2003	0,5689	28	1989	0,3604
11	1993	0,5610	29	2009	0,3586
12	2000	0,5551	30	1981	0,3474
13	2014	0,5392	31	1994	0,3420
14	2013	0,5386	32	1983	0,3394
15	1990	0,5356	33	2001	0,3232
16	1998	0,5347	34	1982	0,3192
17	2015	0,5268	35	1980	0,3184
18	2007	0,5252	36	1999	0,2919

Çizelge 4.2 incelendiğinde, Türkiye ekonomisi için seçilen ekonomik değişkenler bazında en iyi performansın sergilendiği yıl 2004 yılı olarak bulunmuştur. En kötü performansın sergilendiği yıl olarak da 1999 yılı bulunmuştur. Analizi detaylı olarak şu şekilde değerlendirmek mümkündür;

- Tarihsel süreçte Türkiye ekonomisini değerlendirdiğimizde 1999 yılının kötü gidişatı 2000 yılında ekonomik kriz yaşanmasına neden olmuştur. Ancak bu kriz sonrasında alınan önlemler sonucunda ülke ekonomisinde ve ülke refahında ciddi bir artış olmuştur. Krizi takip eden 2001 yılı da düşük performans sergileyen yıllar arasında yer alırken 2002 yılında ülke ekonomisi düzleşmiş ve 2004 yılında dönemin en iyi performansı sergilenmiştir.

- Genel olarak kabul edilmektedir ki, ülkelerin ekonomik performansını etkileyen en önemli etmenlerden biride ülkenin siyasi istikrarıdır. Türkiye’de 2001 yılı Kasım ayından bu yana yapılan seçimlerde hep aynı parti iktidar olmuştur. Yapılan analiz sonucunda ise 2001 yılından bu yana ülke ekonomisinin çok daha iyiye gittiği gözlemlenmektedir. Ayrıca yapılan analiz sonucuna göre, en iyi ilk 5 (beş) yıla baktığımızda 2001 sonrası yıllar olduğu görülmektedir.
- Geçmişe doğru bir değerlendirme yapıldığında ise, Türkiye için bir dönüm noktası olan ve 24 Ocak kararlarının alındığı yıl olan 1980 yılı ekonominin en düşük olduğu yıllardan biridir. Ayrıca 1980 yılında gerçekleşen askeri darbeden sonra gerçekleşen ilk demokratik seçim 1983 seçimlerinin olduğu dönemde benzer şekilde ekonomik performansın en düşük olduğu yıllar arasında yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre 1990 yılından sonra ülke ekonomisi çok daha iyiye doğru gitmiştir.
- Yapılan analiz sonucunda 2008 krizinin yaşandığı dönem olan 2007-2009 dönemine baktığımızda ise, bu yıllar içinde sergilenen ekonomik performansın düşük olduğu gözlemlenmektedir.
- Analiz sonucuna bakarak Türkiye’nin kendi içinde yani yerel olarak maruz kaldığı ekonomik krizlerin olduğu yılları değerlendirecek olursak;
 - 1994 Nisan Ekonomik Krizi; 36 yıllık dönemi incelediğimizde krizin yaşandığı yıl en iyiden en düşük performansa göre sıralandığında 31. sırada yer almaktadır. Ancak ülke içinde alınan tedbirler ve bu tedbirlerin sonucu olarak, krizin çabuk atlatıldığını görmekteyiz. 1995 yılında sergilenen ekonomik performans 36 yıllık dönemde 6. sırada yer almaktadır.
 - 2000 Kasım Ekonomik Krizi; 36 yıllık dönemi incelediğimizde krizin yaşandığı yıl en iyiden en düşük performansa göre sıralandığında 12. sırada yer almaktadır. Ancak kriz yılın son aylarında gerçekleştiği için etkisi 2001 yılında daha çok hissedilmiştir. 36 yıllık dönemde 2001 yılı 33. sırada yer almaktadır. Bu kriz döneminde de ülke içinde alınan tedbirler ve bu tedbirlerin sonucu olarak, krizin çabuk atlatıldığını görmekteyiz. 2002 yılında sergilenen ekonomik performans 36 yıllık dönemde 2. sırada yer almaktadır.

Günümüze kadar olan yaşanan tüm ekonomik ve finansal krizlerde bankacılık sektörü ağır yaralar almıştır. Bunu gören ülke yönetimi bankaları koruma altına

almak, olası bir sonraki yaşanacak krizde bankaların zarar görmesini engellemek amacıyla Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. BDDK bankaları denetleyecek, faaliyet alanlarını düzenleyecek ve olası risklere karşı tedbirler alacak şekilde yapılandırılmıştır. BDDK kurulduktan sonra yaşanan irili ufaklı tüm krizlerde bankalar hafif hasarlarla krizi atlatmıştır. Genel olarak değerlendirdiğimizde bankalar ülke ekonomisini doğrudan ve dolaylı yoldan etkilediği için yaşanan ve yaşanabilecek krizlerde bu sektör krizi hasarsız ve/veya az hasarla atlatması o ülkeyi olumlu etkilemektedir.

TÜRKİYE EKONOMİSİ PERFORMANSI VE İNŞAAT SEKTÖRÜ BAĞLANTISI

Buraya kadar ekonomik kriz dinamiklerini ve ülke ekonomik performans değerlendirmesini inceledik. Bu tezin önemli bir katkısı ülke performansı ve inşaat sektörü ilişkisinin nasıl kurgulanacağı sorusuna cevap bulmaktır. Bu anlamda aşağıdaki bölüm TOPSİS yöntemi ile belirlenen ülke ekonomik performansının inşaat sektörüne etkisi raporlanmaktadır. Bir yönüyle gelecekteki araştırma konularına da kapı aralanmaktadır.

Bulgular, ekonomik kriz geçiren ülkeler için inşaat sektörünün aktif hale getirilmesinin krizden çıkış yollarından en önemlisi olduğuna işaret etmektedir. Bu yüzden ekonomik daralma ve gerileme dönemlerinde inşaat sektöründe belli bir hareketlenme izlenmektedir. Her ne kadar zaman faktörü ve periyot açıklığı ortaya çıksa da daralma ve inşaat sektörü canlanması arasında bir korelasyon olduğunu söylemek mümkündür. Buradaki bulgular, inşaat sektörünün canlanma yılları olarak görülen 1980'lerin başı ile 1999 – 2001 yılları arasındaki daralma arasında belli bir nedensellik kurulabileceğini göstermektedir.

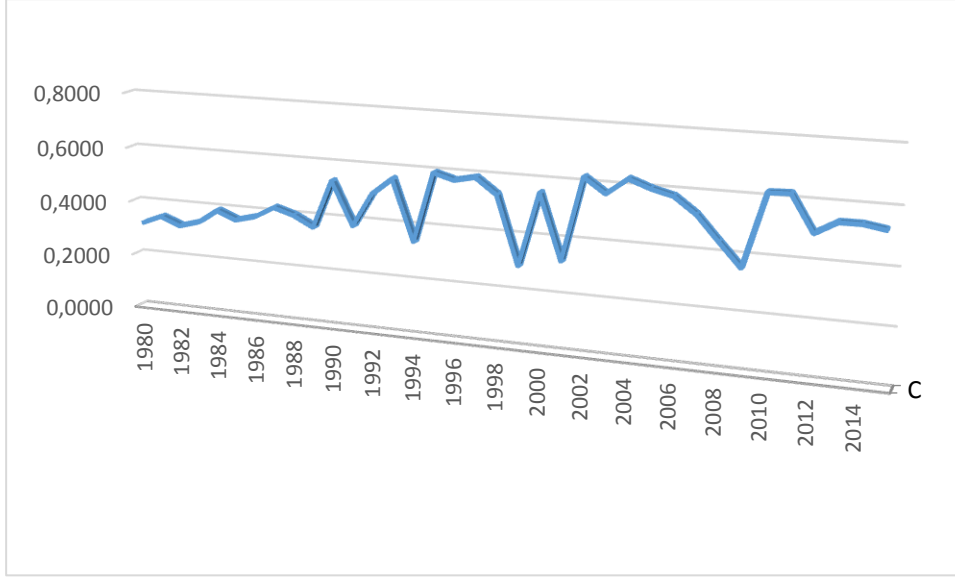
Kısaca buradaki bulgular, ülkelerin özellikle ekonomik kriz dönemlerini hızlı bir şekilde atlatabilmek amacıyla inşaat sektörüne ağırlık verdikleri yaklaşımını teyit eder niteliktedir. Bunun bir nedeni de inşaat sektörünün faaliyete geçmesiyle bağlantılı olduğu yan sektörlerin de aynı anda faaliyete geçmesidir. İnşaat sektöründe hareketliliğin başlamasıyla hem hizmet hem de mal üretimi de başlamaktadır. İstihdama katkısı olduğu gibi sanayiye de katkı sağlayan bu sektör ekonominin canlanması konusunda büyük önem arz etmektedir.

Türkiye'de ise sürekli dış kaynaklı yaşanan ekonomik dalgalanmaların etkisini azaltmak amacıyla inşaat sektörüne ağırlık verilmiştir. Son yıllarda devlet yeni

yapmış olduğu hastane, okul, hızlı tren ve havalimanı projeleri gibi yeni projeler ile ilgili çalışmalar yürüterek hem kamu hizmeti sağlayarak halkın memnuniyetini arttırmakta, hem de ekonomiye hareketlilik katmaktadır.

Günümüzde dünya genelinde tüketicilere yönelik yapılan araştırma ve analizleri değerlendirdiğimizde hayatlarını borçlanarak devam ettirmektedirler. Tüketici kredileri, kredi kartları daha sıklıkla kullanılmakta, ekonomi giderek krediler üzerinden hareket etmektedir. Bankalardan borçlanma, tüketim harcamaları, tatiller, günlük harcamalar için kullanılan bir enstrüman olarak ön plana çıkmaktadır. Bu finansallaşmayı destekleyen ve gelecek gelir akımlarını kontrol altına almaya yarayan en uygun sektör inşaat sektörüdür.

Bu yüzden, tüketiciler diğer tüketim harcamalarının dışında ise konut alımlarında kredi kullanmayı tercih etmektedirler. Uzun süre kira ödemek yerine, bankalardan kredi çekerek kira yerine kredi ödemeyi tercih etmektedirler. Bu bağlamda sadece bankalar tarafından ödeme avantajları sunulmamakta, müteahhit firmalar tarafından da ödeme kolaylıkları sağlanmaktadır. Evin bedelinin bir kısmını peşin geri kalan kısmı kira meblağına yakın bir tutarda olacak şekilde ödeme seçenekleri sunulmaktadır. Ancak müteahhit firmaların ödeme şeklinde ilk başta ödenen peşinat insanlara fazla geldiği için yani ellerinde o kadar toplu para bulunmadığı için banka kredileri tercih sebebi olmaktadır. Benzer şekilde Toplu Konut İdaresi (TOKİ) de kira öder gibi insanları ev sahibi yapmakta. TOKİ tarafından yapılan ve satılan evlerde peşinat miktarı ve konut taksit miktarları banka kredileri ve müteahhit firmaların ödeme tutarlarına kıyasla daha düşük meblağlarda gerçekleşmektedir. Burada ise TOKİ tarafından inşa edilen ve satışa sunulan ev miktarları çok az sayıda olduğu için halktan gelen talepleri karşılamamaktadır. Bu nedenle konut sahibi olmak isteyen halk banka kredilerine yönelmektedir.

Şekil 4.1: Türkiye Ekonomisinin Ekonomik Performansı: 1980-2015

Şekil 4.1’de yapılan analiz sonucu grafik halinde verilmiştir. Grafikten açıkça görüldüğü üzere Türkiye ekonomisinde sürekli olarak bir dalgalanma gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisinin performansının volatilitesi yüksek denilebilir. Bu volatilitayı inşaat sektörü üzerinden dengelemek, ekonomik dengeleri sürdürülebilir kılmak ise kamu – özel sektör iş birliğini gerekli hale getirmektedir.

5. SONUÇ

Bu tez inşaat sektörünü ekonomik krizler ile iktisadi performans arasındaki ilişkiyi dengeleyici bir sektörel unsur olarak ele almıştır. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi dönemsel olarak incelenmiş ve ekonomik kriz teorileri ile bağlantılandırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, 2008 Küresel Mali Krizi önemlidir. Bu kriz gelişmiş piyasalardaki inşaat sektöründen başlayıp dünya geneline yayılıp ciddi boyutlarda etki altına alırken Türkiye'yi çok fazla etkilememiştir. Bunun bir yönüyle finansal türev piyasalarının derinleşmemiş olması, diğer yönüyle de inşaat sektöründeki ülkeye has dinamiklerle ilgisi olduğu görülmüştür. 2008 Küresel Ekonomik Kriz'den en çok zararı gelişmekte olan ekonomiler görürken bunun Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır. Bu durumun karmaşıklığı bu tez kapsamında çözümlenmeye çalışılmıştır.

İnşaat sektörü yapısı itibariyle ileri ve geri bağlantılı birçok sektörle bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Bu durum piyasa güçlerini harekete geçirmekte, istihdam üzerinde olumlu bir hareketlilik ortamı oluşturmaktadır. İnşaat sektöründeki büyüme, işsizliğin yaygın olduğu vasıfsız iş gücüne istihdam sağlamaya yaradığı için ülke ekonomisini olumlu etkilemektedir. İnşaat sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini şu şekilde özetlemek mümkündür. Yapımı planlanan ve/veya yapımına başlanan bir hizmet binasının, ilk olarak inşaat anında istihdama etkisi söz konusudur. Ancak inşaat yapımı sırasında sadece insan gücü kullanılmadığı için, beton, tuğla, çimento, demir vb. saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok malzemelerde kullanıldığından dolayı bu malzemelerin üretildiği sanayiye de katkı sağlanmaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'de inşaat sektörünün ana kalemlerinden biride konut sektörüdür. Sürekli artan nüfus ve barınma ihtiyacından dolayı sürekli aktif olan sektör konumundadır. Günümüzde özellikle büyükşehirlerde nüfus artışının etkisiyle yeniden yapılanmaya gidilmiştir ve buna "Kentsel Dönüşüm" adı verilmiştir. Kentsel dönüşüm kapsamında müstakil evler, eski yapım az katlı apartmanların yerine çok katlı çok daireli binalardan oluşan siteler kurulmaktadır. Ancak kentsel dönüşüm aynı zamanda toplumsal ilişkileri de değiştirmekte ve inşaat sektörü üzerinden ekonominin kredi mekanizmalarına dayanan dinamiklerini harekete geçirmeye yaramaktadır. Tez bu mekanizmanın nasıl oluştuğunu ve işlediğini detaylı bir şekilde

raporlamıştır. Bu mekanizmaları ise inşaat sektörü bağlantılı olarak ekonomik dengeleri sürdürmeye yarayıp yaramayacağı açık uçlu bir olarak önümüzde durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abalı, Y.A., Kutlu, B. S. ve Eren, T.** (2012), Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleri İle Bursiyer Seçimi: Bir Öğretim Kurumunda Uygulama, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 3-4, 2012
- Afşar, M.** (2011), Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2011, 6(2), 143- 171.
- Afşar, M.** (2004), Finansal Küreselleşme Ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Aghion, P., P. Bacchetta, and A. Banerjee** (2001), "Currency Crises and Monetary Policy in an Economy with Credit Constraints", European Economic Review, 45, pp. 1121-1150
- Akkaya, G. C.** (2013). Finansal Rasyolar Yardımıyla Havayolları İşletmelerinin Performansının Değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1).
- Akçay, Ü.** (2016), Trumponomics 101, Gazete Duvar, 14.11.2016, <http://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2016/11/14/trumponomics-101/>
- Alantar D.** (2008), “Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, Maliye ve Finans Yazıları, S:81,2008. <http://www.finanskulup.org.tr/maliye-finans/maliyefinans.html>.

- Alptekin E.** (2009), “Menkul Kıymetleştirme ve Küresel Finans Krizindeki Rolü”, İzmir Ticaret Odası, Ar&Ge Bülten, Nisan.
- Ardınc, O. ve Yıldız, P.** (2002), Para Banka Uluslararası İktisat ve Türkiye Ekonomisi, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, s.64.
- Artun, T.** (1983), İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Bakan, S.** (2001), Osmanlı’dan Günümüze Türk Bankacılık Kesimi, İktisat Dergisi, Sayı: 417, Eylül.
- Bal, H.** (2011), İktisadi Gelişme ve Doğal Kaynaklar: Geçiş Ekonomileri Çerçevesinde Bir İnceleme, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, 2011, Sayfa 87-104
- Bayraktutan, Y. ve Özkaya, H.** (2002), IMF İstikrar Politikalarının Doğu Asya’da Ekonomik Performans Sonuçları, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (3) s.1: 1-18.
- BDDK** (2002), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirmesine İlişkin Yönetmelik, 24657 Sayılı Resmi Gazete, 31 Ocak.
- Corden, W. M. and Neary, J. P.** (1982), Booming sector and de-industrialisation in a small open economy, The Economic Journal, 92 (368), 825 – 848.
- Çelik, Ş.** (2007), Türk İnşaat Sektörü ve İnşaat Sektörünün Ülke Ekonomisine Etkilerinin Araştırılması, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı (MBA), İşletme Yönetimi Bilim Dalı (MBA), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Demir, E., Turan, K. K. ve Özarı, Ç.** (2016), Ekonomik Liberalizm ve Finansal Reformların Ekonomik Performansa Etkisi; Türkiye Örneği, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, Cilt:4, Sayı:37, S:48-58, Nisan 2016, ISSN: 2147-771X.
- Diaz-Alejandro, C.** (1985), Good Bye Financial Repression, Hello Financial Crash, Journal of Development Economics, 19.

- Dura C.** (2011), “Ekonomik Kriz Nedir, Özellikleri Nelerdir, Nasıl Gelişir?”
<http://www.21yyte.org/tr/ yazi. aspx? ID=2392& kat=15>,
(Son Erişim Tarihi: 10.05.2011).
- Edison, H. J.** (2000), “Do Indicators of Financial Crisis Work? An Evaluation of An Early Warning System”, Board of Governors of The Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers, No.675, s.3.
- Eleren, A.** (2007), Kuruluş Yeri Seçiminin Fuzzy Topsıs Yöntemi İle Belirlenmesi: Deri Sektörü Örneği, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (13) 2007, 280-295.
- Eleren, A. ve Ersoy, M.** (2007), Mermer Blok Kesim Yöntemlerinin Bulanık TOPSIS Yöntemiyle Değerlendirilmesi, Madencilik, Cilt 46, Sayı 3, Sayfa 9-22, Eylül 2007
- Erdem, N.** (2012), Benzer Krizler Farklı Coğrafyalar: Meksika Ve Güney Kore, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), s:60-96, DOI: 10.1501/sbeder_0000000040.
- Erdoğan, N.** (2002), Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi), Yaklaşım Yayınları, Haziran.
- Eren, T., Cihan, Ş., Enes, Ayan Topal, T. ve Yıldırım, E. K.** (2017). Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleri ile Ekokardiyografi Cihazı Seçiminin Yapılması. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 1
- Ertuğrul, A. ve Zaim, O.** (1996), Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz. Ankara: İşletme ve Finans Yayınları
- Fratzscher, M.** (1998), Why Are Currency Crises Contagious? A Comparison of the Latin American Crisis of 1994-1995 and the Asian Crisis of 1997-1998, Weltwirtschaftliches Archiv, 134, 4.
- Geyik, O., Tosun, M., Ünlüsoy, S., Hamurcu, M., ve Eren, T.** (2016). Kitap Basımevi Seçiminde AHP VE TOPSIS Yöntemlerinin Kullanımı. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(6), 106-126.
- Goldstein, M., Kaminsky, G. L. ve Carmen M. R.** (2000), Assessing Financial Vulnerability: An Early Warning System for Emerging Markets, Washington, DC: Institute for International Economics.

- Gökçen, B.** (2012), 2001-2010 Basel Iı Kriterleri Ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Göktepe, E. M.** (2014), Türk İnşaat Sektöründe Ana Yüklenici ve Alt Yüklenici İlişkilerinin İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Yapı İşletmesi Programı, İstanbul.
- Gupta, P., Mishra, D. Ve Sahay, R.** (2003), “Output Response To Currency Crisis”, IMF Working Paper, No.230, Son Erişim Tarihi: 07.09.05, ss.8-10 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03230.pdf>.
- Gürleyendağ, S.** (2006), Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık ve Reel Sektör Firmaları Üzerindeki Olası Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniv., Sos. Bil. Ens. İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- İncekara, A.** (1995), Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri, İTO Yayınları, Yay. No:1995-14, İstanbul.
- Karakurt, A.**(2010), Küresel Kriz Ortamında Yatırım Teşvikleri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65-2 s.143-164.
- Kaminsky, G. L. ve Reinhart, C. M.** (1998), “Financial Crisis in Asia and Latin America; Then and Now”, The American Economic Review, Vol.88, No.2, s.444.
- Kaminsky, G. L. ve Reinhart, C. M.** (1999), The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems, The American Economic Review, June, 89, 3.
- Kazdağlı, H.** (2003), “Turgut Özal’ın İktisadi Reformları”, Kim Bu Özal, Ed. İhsan Sezal, İhsan Dağı, (İstanbul: Boyut Kitapları, 2003), s.460-463
- Kazgan, G.** (1985), Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitaplar, İstanbul
- Kazgan, G.** (1995),Yeni Ekonomik Düzende Türkiye’nin Yeri, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s.192-193
- Kesriyeli, M.** (1997), 1980’li Yıllardan Günümüze Para Politikası Gelişmeleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Tartışma Tebliği No:97/4, s.4

- Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri, <http://www.tcmb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 23.09.2011).
- Kıraç, F.** (2008), Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Basel II Uygulamaları ve Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün.v., Eğitim Bil. Ens. İşletme Anabilim Dalı, Ankara
- Kolsuz, G. ve Yeldan, E.** (2014), 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynaklarının Ayrıştırılması, Çalışma ve Toplum, 2014/1, s. 50.
- Korkmaz İ. ve Tan A.** (2011), “Küresel Kriz, Türkiye’ye Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 111- 135.
- Krugman, P.** (1979): "A Model of Balance -of-Payments Crises", Journal of Money Credit and Banking, 11(3), August, 311-325
- Krugman, P.** (1999): “Balance Sheets, The Transfer Problem and Financial Crises”,
- Krugman, P.** (1999): “Analytical Afterthoughts on the Asian Crisis”
- Miller, V.** (1998), The Double Drain with a Cross-Border Twist: More on the Relationship Between Banking and Currency Crises, AEA Papers and Proceedings, May.
- Obstfeld, M.** (1996), "Models of Currency Crises with Self-fulfilling Features", European Economic Review, p.40, 1037-1047.
- Öcal, T.** (1992), Türk Banka Sistemi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: 59, Emel Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti., Ankara.
- Özguven, N.** (2011), Kriz Döneminde Küresel Perakendeci Aktörlerin Performanslarının TOPSİS Yöntemi İle Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 2, 2011
- Parasız, İ.** (1998), 75 Yılda Paranın Serüveni, Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Tarih Vakfı Yayınları, Kasım, İstanbul.
- Parasız, İ.** (2000A), Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, 7. Baskı, Ocak.
- Parasız, İ.** (2000B). Para Banka ve Finansal Piyasalar. (Yedinci Baskı).Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları

- Parasız, İ.** (2005), Para Banka Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Sachs, J. D., and Warner, A. M.** (1995), Natural Resource Abundance and Economic Growth, NBER Working Paper 5398, Cambridge, Massachusetts.
- Sarı, S.** (2004), Ticari Bankalarda Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv., Sos. Bil. Ens., İktisat Anabilim Dalı, Ankara.
- Seyidoğlu, H.** (1993), Uluslararası İktisat, 9. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.
- Şahin, H.** (2000), Türkiye Ekonomisi, (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu), Ezgi Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Bursa.
- Şimşek, H. A.** (2008), Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Maliye Politikaları: Teorik Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.13, S.1, s.183-208.
- TBB (2005)**, Bankacılık Kanunu, Kabul Tarihi:19.10.2005, Son Erisim:15.02.2007, <http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5411/5411%20Kanun.doc>,
- TCMB (2011)**, “Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası”, (12.12.2016).
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a717854c-6020-4da5-981fe376516b6fe2/Dunden_Bugune_TCMB2011.pdf?MOD=AJPERES
- TCMB (2014)**, “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”, (30.07.2014).
[http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/fc5a4a1a-63d9-4de3-bb8bd56a61409df6/program+\(1\).pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACEfc5a4a1a-63d9-4de3-bb8b-d56a61409df6](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/fc5a4a1a-63d9-4de3-bb8bd56a61409df6/program+(1).pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACEfc5a4a1a-63d9-4de3-bb8b-d56a61409df6)
- Turan, K. K., Özarı Ç. ve Demir E.** (2016), 1992- 2014 Rusya Ekonomisinin Çok Kriterli Karar Verme Sistemi İle Performans Değerlendirilmesi, Ayrıntı Dergisi (Göller Bölgesi Ekonomi ve Kültür Dergisi), ISSN: 2147-771X, Sayı: 35, Şubat 2016.
- Uygurtürk H. ve Korkmaz, T.** (2012), “Finansal Performansın TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi İle Belirlenmesi: Ana Metal Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(2), s. 95-115.

- Ünlü, U., Yalçın, N. ve Yağlı, İ.** (2017). Kurumsal Yönetim Ve Firma Performansı: TOPSIS Yöntemi İle BIST 30 Firmaları Üzerine Bir Uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(1), 63-81.
- Yay, T., Gürkan Yay, G. ve Yılmaz E.** (2004), Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Mart, 30, 101-130.
- Yetiz, F.** (2016), Bankacılığın Doğuşu Ve Türk Bankacılık Sistemi, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016; 9(2)
- Yıldırım, S.** (2010), 2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (18): s.47-55.
- Yıldırım Mızrak, N.** (1999). Hollanda Hastalığı: makroekonomik etkileri, ülke örnekleri ve Türkiye, İktisat, İşletme ve Finans, 14 (161), 52 – 63.
- Yıldırım Mızrak, N. ve Gurbanov, S.** (2013), Azerbaycan`da Enerji Kaynakları Sektöründe Yaşanan Hollanda Hastalığı'nın Makroekonomik Etkileri: Karşılaştırmalı Analiz, EkonAnadolu 2013–Anadolu International Conference in Economics June 19–21, 2013 Eskişehir–Türkiye. <http://www.econanadolu.org/en/index.php/articles2013/3601-Azerbaycanda-Enerji-Kaynaklar-Sektrnde-Yaanan-Hollanda-Hastalnn-Makroekonomik-Etkileri-Karlatrml-Analiz.html>, Son Erişim Tarihi: 28.05.2017.
- Yıldız, N.** (2010), Basel II Kriterleri'nin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri: T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Ün., Sos. Bil. Ens., Tokat
- Yılmaz, E.** (2006), Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Ün., Sos. Bil. Ens. , İstanbul
- Yoon, K. and Hwang, C.** (1985), “Manufacturing Plant Locaiton Analysis by Multi Attribute Decision Making: Part I-Single Plant Strategy.” International Journal of Production Research 23(2):345-359.
- Yurdakul, M. ve İç, Y. T.** (2003), Türk Otomotiv Firmalarının Performans Ölçümü ve Analizine Yönelik TOPSIS Yöntemini Kullanan Bir Örnek Çalışma, Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi 18.1 (2003).

Yücel F. ve Kalyoncu H. (2011), “Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği”, Maliye Dergisi, 159, sayfa: 54- 69.

Wang, J. J., Jing, Y. Y., Zhang, C. F., Zhao, J. H. (2009), Review on multi-criteria decision analysis aid in sustainable energy decision-making. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 13, pp. 2263–2278.

EKLER

EK-1

Çizelge A.1: Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Yıl	Dönem
1847-1923	Osmanlı imparatorluğu Dönemi
1923-1933	Ulusal Bankalar Dönemi
1933-1945	Kamu Bankaları Dönemi
1945-1960	Özel Bankalar Dönemi
1960-1980	Planlı Dönem
1980-2004	Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi

Çizelge A.2: Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Yıl	Dönem
1980	-Bank of Creditand Commerce
1981	-Bank of Melland -Türk Bankası Ltd.
1982	-Habib Bank -The First National Bank of Boston
1984	-Manufacturers Hanover Trust Company -Suudi American Bank
1985	-Bank of Bahrainand Kuwait BSC - Standard Chartered Bank
1988	- Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.
1989	- Societe Generale S.A.(

Çizelge A.3: Banka ve Şube Sayısı

	2002		2009		2017	
	BANKA	ŞUBE	BANKA	ŞUBE	BANKA	ŞUBE
Mevduat Bankaları	40	6.087	32	8.991	34	10762
Kamu Bankaları	3	2.019	3	2.744	3	3665
Özel Bankalar	20	3.659	11	4.390	9	4127
Fondaki Bankalar	2	203	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	15	206	17	2.070	21	2889
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	19	13	42	13	42
Toplam	54	6.106	45	9.036	47	10804

*KKTC ve yabancı ülkelerdeki şubeler dâhil

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2017,(Ocak, 2017)

Çizelge A.4: Yıllara Göre Ekonomik Performans Değişkenlerinin Değerleri

Türkiye	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8
1980	0,00	12,90	0,00	-2,45	93,00	11,93	5,16	0,00
1981	0,00	14,77	0,00	4,86	44,06	12,90	8,24	0,00
1982	0,00	15,07	0,00	3,56	28,23	15,02	11,86	0,00
1983	0,00	12,74	0,00	4,97	26,26	16,56	12,47	0,00
1984	0,00	12,92	0,00	6,71	48,24	19,67	15,61	0,00
1985	0,00	13,95	0,00	4,24	53,05	18,97	15,86	0,00
1986	0,00	16,01	0,00	7,01	36,01	16,10	13,31	0,00
1987	0,00	23,76	0,00	9,49	33,61	17,76	15,58	0,00
1988	0,00	25,78	1,92	2,32	69,02	17,55	18,65	0,00
1989	0,00	22,92	0,93	0,29	75,40	17,78	16,20	0,00
1990	0,00	21,57	9,80	9,27	58,24	17,58	13,37	0,00
1991	8,20	21,51	0,62	0,72	59,16	16,63	13,84	0,00
1992	8,50	21,23	5,16	5,04	65,20	17,35	14,39	0,01
1993	9,00	21,45	7,78	7,65	68,38	19,34	13,67	0,01
1994	8,60	22,10	-5,61	-4,67	104,75	20,38	21,36	0,03
1995	7,60	21,72	8,59	7,88	86,01	24,35	19,89	0,05
1996	6,60	18,91	7,70	7,38	77,22	27,83	21,54	0,08
1997	6,80	20,09	7,59	7,58	81,45	30,39	24,58	0,15
1998	6,90	24,07	2,59	2,31	137,96	20,18	21,34	0,26
1999	7,70	19,82	-3,54	-3,37	54,18	19,29	19,44	0,42
2000	6,50	18,06	6,71	6,77	49,23	23,09	20,10	0,63
2001	8,40	18,18	-6,69	-5,70	52,85	23,32	27,44	1,23
2002	10,40	18,34	6,80	6,16	37,42	23,58	25,22	1,51
2003	10,50	15,06	5,39	5,27	23,27	24,04	22,99	1,50
2004	10,80	15,61	9,80	9,36	12,40	26,19	23,55	1,43
2005	10,60	15,68	8,75	8,40	7,08	25,35	21,86	1,34
2006	10,20	16,36	6,89	6,89	9,33	27,58	22,67	1,43
2007	10,30	15,26	4,83	4,67	6,22	27,48	22,32	1,30
2008	11,00	16,61	0,60	0,66	11,99	28,34	23,91	1,30
2009	14,00	12,97	-5,03	-4,83	5,29	24,42	23,32	1,55
2010	11,90	13,28	9,55	9,16	5,68	26,76	21,21	1,50
2011	9,80	14,17	8,75	8,77	8,58	32,65	23,98	1,67
2012	9,20	14,31	2,23	2,13	6,90	31,46	26,30	1,80
2013	8,70	13,20	3,97	4,19	6,17	32,18	25,64	1,90
2014	9,20	14,93	3,04	3,02	8,27	32,13	27,88	2,19
2015	0,00	14,09	3,64	3,97	7,43	30,84	27,96	2,72

Çizelge A.5: Standart Karar Matrisi

Türkiye	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8
1980	0,00	166,43	0,00	5,99	8649,60	142,27	26,65	0,00
1981	0,00	218,20	0,00	23,59	1941,03	166,53	67,85	0,00
1982	0,00	227,21	0,00	12,70	796,75	225,51	140,76	0,00
1983	0,00	162,20	0,00	24,71	689,50	274,16	155,58	0,00
1984	0,00	166,98	0,00	45,05	2326,79	387,05	243,57	0,00
1985	0,00	194,54	0,00	17,99	2814,78	359,72	251,56	0,00
1986	0,00	256,29	0,00	49,17	1296,50	259,28	177,22	0,00
1987	0,00	564,68	0,00	89,98	1129,78	315,33	242,76	0,00
1988	0,00	664,45	3,67	5,39	4763,50	308,10	347,97	0,00
1989	0,00	525,39	0,87	0,08	5685,89	316,16	262,53	0,00
1990	0,00	465,22	96,12	85,86	3392,41	308,98	178,63	0,00
1991	67,24	462,85	0,38	0,52	3500,39	276,72	191,58	0,00
1992	72,25	450,85	26,59	25,36	4250,97	300,85	207,14	0,00
1993	81,00	460,20	60,49	58,54	4675,75	374,16	186,97	0,00
1994	73,96	488,61	31,52	21,79	10972,38	415,50	456,34	0,00
1995	57,76	471,67	73,87	62,07	7397,30	592,97	395,68	0,00
1996	43,56	357,66	59,35	54,46	5963,47	774,32	464,09	0,01
1997	46,24	403,73	57,57	57,42	6634,89	923,47	604,26	0,02
1998	47,61	579,45	6,69	5,33	19034,30	407,25	455,29	0,07
1999	59,29	392,66	12,55	11,33	2935,36	371,95	377,91	0,18
2000	42,25	326,03	45,08	45,89	2423,19	533,35	403,92	0,39
2001	70,56	330,61	44,79	32,46	2793,18	543,61	753,00	1,50
2002	108,16	336,23	46,28	37,99	1400,62	556,15	635,91	2,27
2003	110,25	226,68	29,00	27,72	541,51	577,83	528,75	2,25
2004	116,64	243,69	96,04	87,66	153,76	685,69	554,68	2,03
2005	112,36	245,95	76,54	70,59	50,19	642,70	477,66	1,81
2006	104,04	267,59	47,51	47,52	87,07	760,71	513,92	2,04
2007	106,09	232,77	23,29	21,80	38,70	755,36	498,33	1,70
2008	121,00	275,81	0,36	0,43	143,87	803,19	571,59	1,69
2009	196,00	168,12	25,26	23,29	28,03	596,42	543,66	2,40
2010	141,61	176,45	91,16	83,85	32,21	716,09	449,83	2,26
2011	96,04	200,83	76,51	76,96	73,58	1065,86	574,88	2,81
2012	84,64	204,86	4,98	4,53	47,64	989,65	691,49	3,23
2013	75,69	174,35	15,79	17,58	38,08	1035,48	657,19	3,62
2014	84,64	222,79	9,26	9,12	68,41	1032,22	777,56	4,79
2015	0,00	198,39	13,22	15,78	55,19	951,16	781,82	7,40

Çizelge A.6: Ağırlıklandırılmış Standart Karar Matrisi

Türkiye	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8
1980	0,00	0,02	0,00	-0,01	0,04	0,01	0,01	0,00
1981	0,00	0,02	0,00	0,02	0,02	0,01	0,01	0,00
1982	0,00	0,02	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00
1983	0,00	0,01	0,00	0,02	0,01	0,01	0,01	0,00
1984	0,00	0,02	0,00	0,02	0,02	0,02	0,02	0,00
1985	0,00	0,02	0,00	0,01	0,02	0,02	0,02	0,00
1986	0,00	0,02	0,00	0,02	0,01	0,01	0,01	0,00
1987	0,00	0,03	0,00	0,03	0,01	0,02	0,02	0,00
1988	0,00	0,03	0,01	0,01	0,03	0,02	0,02	0,00
1989	0,00	0,03	0,00	0,00	0,03	0,02	0,02	0,00
1990	0,00	0,03	0,04	0,03	0,02	0,02	0,01	0,00
1991	0,02	0,03	0,00	0,00	0,02	0,01	0,01	0,00
1992	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,00
1993	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,02	0,01	0,00
1994	0,02	0,03	-0,02	-0,02	0,04	0,02	0,02	0,00
1995	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,00
1996	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,00
1997	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,00
1998	0,02	0,03	0,01	0,01	0,05	0,02	0,02	0,01
1999	0,02	0,02	-0,01	-0,01	0,02	0,02	0,02	0,01
2000	0,02	0,02	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01
2001	0,02	0,02	-0,03	-0,02	0,02	0,02	0,03	0,02
2002	0,03	0,02	0,03	0,02	0,01	0,02	0,03	0,03
2003	0,03	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	0,03
2004	0,03	0,02	0,04	0,03	0,00	0,02	0,02	0,03
2005	0,03	0,02	0,03	0,03	0,00	0,02	0,02	0,03
2006	0,03	0,02	0,03	0,02	0,00	0,02	0,02	0,03
2007	0,03	0,02	0,02	0,02	0,00	0,02	0,02	0,02
2008	0,03	0,02	0,00	0,00	0,00	0,03	0,02	0,02
2009	0,04	0,02	-0,02	-0,02	0,00	0,02	0,02	0,03
2010	0,03	0,02	0,04	0,03	0,00	0,02	0,02	0,03
2011	0,03	0,02	0,03	0,03	0,00	0,03	0,02	0,03
2012	0,02	0,02	0,01	0,01	0,00	0,03	0,03	0,03
2013	0,02	0,02	0,02	0,01	0,00	0,03	0,03	0,04
2014	0,02	0,02	0,01	0,01	0,00	0,03	0,03	0,04
2015	0,00	0,02	0,01	0,01	0,00	0,03	0,03	0,05
Mak	0,04	0,03	0,04	0,03	0,05	0,03	0,03	0,05
Min	0,00	0,01	-0,03	-0,02	0,00	0,01	0,01	0,00

Çizelge A.7: Pozitif İdeal Çözüm Kümesi (P^+)

Türkiye	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8
1980	0,0014	0,0002	0,0014	0,0018	0,0003	0,0003	0,0005	0,0027
1981	0,0014	0,0002	0,0014	0,0003	0,0013	0,0003	0,0004	0,0027
1982	0,0014	0,0002	0,0014	0,0004	0,0018	0,0002	0,0003	0,0027
1983	0,0014	0,0002	0,0014	0,0003	0,0018	0,0002	0,0003	0,0027
1984	0,0014	0,0002	0,0014	0,0001	0,0012	0,0001	0,0002	0,0027
1985	0,0014	0,0002	0,0014	0,0003	0,0011	0,0001	0,0002	0,0027
1986	0,0014	0,0001	0,0014	0,0001	0,0015	0,0002	0,0002	0,0027
1987	0,0014	0,0000	0,0014	0,0000	0,0016	0,0002	0,0002	0,0027
1988	0,0014	0,0000	0,0009	0,0006	0,0007	0,0002	0,0001	0,0027
1989	0,0014	0,0000	0,0011	0,0010	0,0006	0,0002	0,0001	0,0027
1990	0,0014	0,0000	0,0000	0,0000	0,0009	0,0002	0,0002	0,0027
1991	0,0002	0,0000	0,0012	0,0010	0,0009	0,0002	0,0002	0,0027
1992	0,0002	0,0000	0,0003	0,0002	0,0008	0,0002	0,0002	0,0027
1993	0,0002	0,0000	0,0001	0,0000	0,0007	0,0001	0,0002	0,0027
1994	0,0002	0,0000	0,0035	0,0025	0,0002	0,0001	0,0000	0,0027
1995	0,0003	0,0000	0,0000	0,0000	0,0004	0,0001	0,0001	0,0026
1996	0,0004	0,0001	0,0001	0,0001	0,0005	0,0000	0,0000	0,0026
1997	0,0004	0,0000	0,0001	0,0000	0,0005	0,0000	0,0000	0,0024
1998	0,0004	0,0000	0,0008	0,0006	0,0000	0,0001	0,0000	0,0022
1999	0,0003	0,0000	0,0026	0,0020	0,0010	0,0001	0,0001	0,0019
2000	0,0004	0,0001	0,0001	0,0001	0,0012	0,0001	0,0001	0,0016
2001	0,0002	0,0001	0,0040	0,0029	0,0011	0,0001	0,0000	0,0008
2002	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0015	0,0001	0,0000	0,0005
2003	0,0001	0,0002	0,0003	0,0002	0,0019	0,0001	0,0000	0,0005
2004	0,0001	0,0001	0,0000	0,0000	0,0023	0,0000	0,0000	0,0006
2005	0,0001	0,0001	0,0000	0,0000	0,0025	0,0000	0,0000	0,0007
2006	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0024	0,0000	0,0000	0,0006
2007	0,0001	0,0002	0,0004	0,0003	0,0025	0,0000	0,0000	0,0007
2008	0,0001	0,0001	0,0012	0,0010	0,0023	0,0000	0,0000	0,0007
2009	0,0000	0,0002	0,0032	0,0025	0,0026	0,0001	0,0000	0,0005
2010	0,0000	0,0002	0,0000	0,0000	0,0026	0,0000	0,0000	0,0005
2011	0,0001	0,0002	0,0000	0,0000	0,0024	0,0000	0,0000	0,0004
2012	0,0002	0,0002	0,0008	0,0007	0,0025	0,0000	0,0000	0,0003
2013	0,0002	0,0002	0,0005	0,0003	0,0025	0,0000	0,0000	0,0002
2014	0,0002	0,0002	0,0007	0,0005	0,0025	0,0000	0,0000	0,0001
2015	0,0014	0,0002	0,0006	0,0004	0,0025	0,0000	0,0000	0,0000

Çizelge A.8: Negatif İdeal Çözüm Kümesi(P^-)

Türkiye	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8
1980	0,0000	0,0000	0,0007	0,0001	0,0011	0,0000	0,0000	0,0000
1981	0,0000	0,0000	0,0007	0,0014	0,0002	0,0000	0,0000	0,0000
1982	0,0000	0,0000	0,0007	0,0011	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000
1983	0,0000	0,0000	0,0007	0,0014	0,0001	0,0000	0,0001	0,0000
1984	0,0000	0,0000	0,0007	0,0019	0,0003	0,0000	0,0001	0,0000
1985	0,0000	0,0000	0,0007	0,0012	0,0003	0,0000	0,0001	0,0000
1986	0,0000	0,0000	0,0007	0,0020	0,0001	0,0000	0,0001	0,0000
1987	0,0000	0,0002	0,0007	0,0029	0,0001	0,0000	0,0001	0,0000
1988	0,0000	0,0002	0,0011	0,0008	0,0006	0,0000	0,0002	0,0000
1989	0,0000	0,0001	0,0008	0,0004	0,0007	0,0000	0,0001	0,0000
1990	0,0000	0,0001	0,0040	0,0028	0,0004	0,0000	0,0001	0,0000
1991	0,0005	0,0001	0,0008	0,0005	0,0004	0,0000	0,0001	0,0000
1992	0,0005	0,0001	0,0020	0,0014	0,0005	0,0000	0,0001	0,0000
1993	0,0006	0,0001	0,0030	0,0022	0,0006	0,0000	0,0001	0,0000
1994	0,0005	0,0001	0,0000	0,0000	0,0014	0,0001	0,0003	0,0000
1995	0,0004	0,0001	0,0034	0,0023	0,0010	0,0001	0,0002	0,0000
1996	0,0003	0,0001	0,0030	0,0021	0,0008	0,0002	0,0003	0,0000
1997	0,0003	0,0001	0,0030	0,0022	0,0008	0,0003	0,0004	0,0000
1998	0,0004	0,0002	0,0013	0,0008	0,0026	0,0001	0,0003	0,0000
1999	0,0004	0,0001	0,0001	0,0001	0,0003	0,0000	0,0002	0,0001
2000	0,0003	0,0000	0,0026	0,0019	0,0003	0,0001	0,0002	0,0001
2001	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000	0,0003	0,0001	0,0005	0,0006
2002	0,0008	0,0000	0,0026	0,0017	0,0002	0,0001	0,0004	0,0008
2003	0,0008	0,0000	0,0021	0,0015	0,0000	0,0001	0,0003	0,0008
2004	0,0009	0,0000	0,0040	0,0028	0,0000	0,0002	0,0004	0,0007
2005	0,0008	0,0000	0,0035	0,0025	0,0000	0,0001	0,0003	0,0007
2006	0,0008	0,0000	0,0027	0,0020	0,0000	0,0002	0,0003	0,0008
2007	0,0008	0,0000	0,0019	0,0013	0,0000	0,0002	0,0003	0,0006
2008	0,0009	0,0000	0,0008	0,0005	0,0000	0,0002	0,0004	0,0006
2009	0,0014	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0001	0,0003	0,0009
2010	0,0010	0,0000	0,0038	0,0027	0,0000	0,0002	0,0003	0,0008
2011	0,0007	0,0000	0,0035	0,0026	0,0000	0,0003	0,0004	0,0010
2012	0,0006	0,0000	0,0012	0,0008	0,0000	0,0003	0,0005	0,0012
2013	0,0006	0,0000	0,0017	0,0012	0,0000	0,0003	0,0004	0,0013
2014	0,0006	0,0000	0,0014	0,0009	0,0000	0,0003	0,0005	0,0018
2015	0,0000	0,0000	0,0016	0,0012	0,0000	0,0003	0,0005	0,0027

EK-2

A.1. Merkez Bankasının Görevleri ve Yetkileri

- Banknot ihraç etmek,
- Devletin veznedarlık görevini yapmak,
- Mali ve iktisadi konularda devletin danışmanlığını yapmak,
- Ticari bankaların para rezervlerini (mevduat sahiplerine güvence sağlamak ve mali kesimde panikleri önlemek amacı ile merkez bankasının ticari bankalara tutmalarını zorunlu belli oranlardaki mevduat) muhafaza etmek,
- Ülkenin uluslararası ödeme araçlarının muhafızlığını yapmak,
- Bankaların öz kaynaklarını ve yabancı kaynaklarını kullandıktan sonra, Merkez Bankası son borç verme görevini yapar,
- Bankaların takas, tasfiye ve virman görevini yapmak,
- Krediyi düzenlemek ve denetlemek,
- Kliring (iki ülke arasındaki alışverişten doğan borç ve alacağın nakit kullanılmaksızın karşılıklı olarak mahsubu suretiyle hesabın tasfiye edilmesi.) Kurumu olarak Kliring hizmetleri yapmak.

A.2. TBB, Bankacılık Kanunu, Madde: 3 ve 4

- Mevduat kabulü
- Katılım fonu kabulü,
- Nakdî, gayri nakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri,
- Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dâhil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- Saklama hizmetleri,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- Efektif dâhil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve tasların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- Finansal kiralama işlemleri,

- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.(Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler.)

A.3. Kredi Türleri

-Nitelikleri bakımından krediler nakdi ve gayri nakdi krediler olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Nakdi krediler:** Faiz ya da faiz ve komisyon karşılığında ödünç para verilmesi şeklinde kullanılan krediler olarak bilinmektedir. Bu tür krediler; iskonto, iştirak, avans ve borçlu cari hesap şeklinde kullanılırlar.
- **Gayri nakdi krediler:** Bir isin yapılması, bir borcun ödenmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda bankanın alacağı bir ücret veya komisyon karşılığında yükümlü adına taahhütte bulunması, ona kefil olması biçiminde kullanılan kredilerdir. Teminat mektubu kredisi, sair kefalet kredisi, ithal garantisi, tahvil garantisi, kabul garantisi, aval kredisi gibi krediler gayri nakdi krediler olarak adlandırılmaktadır.

-Vadeleri açısından krediler üçe ayrılmaktadır. Bunlar kısa, orta ve uzun vadeli krediler olarak sıralanmaktadır.

- **Kısa vadeli krediler:** Vadesiz ve vadeleri 1 yıla kadar olan kredilerdir. Çoğunlukla geçici ve önceden kestirilemeyen acil ödemelerin karşılanması için talep edilmektedir.
- **Orta vadeli krediler:** Vadeleri 1-5 yıl arasında değişen kredilerdir.
- **Uzun vadeli krediler:** 5 yıldan daha uzun vadeli olan kredilerdir. Orta ve uzun vadeli krediler ise, planlı ve önceden belirlenmiş hedeflere yönelik finansman ihtiyaçları için veriler kredilerdir.

-Veriliş amaçları bakımından krediler yatırım, donatım ve işletme kredileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Yatırım kredileri:** İşletmelere bina ve tesislerin yapımı için açılan kredilerdir. Bu tür krediler sabit değerlerin finansmanı için açıldığından orta veya uzun vadeli olmak zorundadırlar.

- **Donatım (teçhizat) kredileri:** İşletmelere ait binalarla tesislerin genişletilmesi, yenilenmesi, modernleştirilmesi, makine ve teçhizat sağlanması için açılan kredilerdir.
- **İşletme kredileri:** İşletmelerin üretim faaliyetlerini finanse etmek, döner sermaye gereksinimlerini karşılamak üzere açılan kredilerdir.

- Güvencesi bakımından krediler güvencesiz ve güvenceli krediler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

- **Güvencesiz krediler:** Bu tür krediler tek imza karşılığında verilmektedir. Özetle sadece kredi alanın atacağı bir imza kredinin sağlanmasına yeterli olmakta, banka başkaca bir güvenceye gerek duymamaktadır.
- **Güvenceli krediler:** Birden fazla kişinin imzaları karşılığında açılan kredilerdir. Kefalet karşılığı açılan kredi, senet karşılığı kredi, çift imzalı teminat mektubu kredi örnek olarak gösterilebilmektedir.

- İş konuları bakımından krediler ticari, sanayi, ihracat, tarım, konut ve tüketici kredileri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- **Ticari krediler:** Ticaretle uğrasan kişilere, bu işleri dolayısıyla doğacak finansman gereksinimleri için açılan kredilerdir.
- **Sanayi kredileri:** Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalara verilen krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
- **İhracat kredileri:** Dış satımı finanse etmek için kullanılan krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
- **Tarım kredileri:** Tarım sektörünün finansmanı amacıyla kullanılan krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
- **Konut kredileri:** Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile yapılan anlaşma hükümlerine göre kendi kaynaklarından hazır konut alan kişilere açtıkları bireysel kredilerle, ipoteye dayalı bireysel konut kredileri ve konut sektörünü kredilendirmeye yetkili kamu iktisadi teşebbüsü statüsündeki bankaların kendi mevzuatları çerçevesinde açtıkları krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
- **Tüketici kredileri:** Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla, mal ve hizmet alımları dolayısıyla açılan krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- İzinleri bakımından krediler şube yetkili ve otorize krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- **Şube yetkili krediler:** Başka bir makamın iznine gerek olmadan şubece açılabilen krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
- **Otorize krediler:** Ancak genel müdürlük, yönetim kurulu gibi üst organların izniyle açılabilen krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- Kaynakları bakımından krediler banka kaynağından kullanılan krediler, reeskont kredileri ve dış kaynaklı krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- **Banka kaynağından kullanılan krediler:** Bankanın kendi mevcut kaynaklarından kullandıkları krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
- **Reeskont kredileri:** Bankaların müşterilerinden aldıkları kısa ya da orta vadeli senetleri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası(TCMB)'na iskonto ettirerek sağladıkları ve bu suretle anılan müşterilerine kullandıkları krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Dış kaynaklı krediler: Bankaların başka kredi kuruluşlarından sağladıkları fonlarla müşterilerine kullandıkları krediler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

A.4. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” kapsamında yer alan maddeler şu şekilde sıralanabilmektedir (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 2001: 12-13);

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadeleyi kesintisiz ve kararlı bir şekilde sürdürmek.
- Bankacılık sektöründe, kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere, hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılandırmayı gerçekleştirmek ve bankacılık kesimi ile reel sektör arasındaki ilişkiyi sağlıklı hale getirmek.
- Kamu finansman dengesini bir daha bozulmayacak biçimde güçlendirmek.
- Toplumsal uzlaşmaya dayalı, fedakârlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikası sürdürmek.
- Bütün bunları etkinlik, esneklik ve şeffaflık ile sağlayacak yapısal unsurların yasal zeminini oluşturmak.

ÖZGEÇMİŞ

Serpil KODALBAŞ

Doğum Tarihi: 04.08.1986

Doğum Yeri: İstanbul

e-mail: serpilkodalbas@hotmail.com

EĞİTİM

Yüksek Lisans – (2015-2017) - İstanbul Aydın Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi ve Finans Anabilim dalı – Uluslararası İktisat Bölümü (Türkçe)

Lisans – (2014) – Ordu Üniversitesi – Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – İktisat Bölümü

Ön Lisans – (2011) – Ordu Üniversitesi – Fatsa Meslek Yüksekokulu – Muhasebe ve Vergi Bölümü

İŞ TECRÜBESİ

YAYINLAR

YETKİNLİKLER

Yabancı Dil

Türkçe – Anadil

İngilizce – Orta seviye

Bilgisayar Bilgisi

Ofis Programları

Sınav Bilgileri

ALES EA – 64,13112

SAY– 62,40437

SÖZ – 65,16551

Sertifikalar

REFERANSLAR